

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ»**

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Διπλωματική Εργασία

**Σημασιολογία και Πραγματολογία: Επίδραση των
συμφραζόμενων (context) της πρόθεσης του ομιλητή
και συγκεκριμένων κωδίκων επικοινωνίας στο νόημα
και την τιμή αλήθειας μιας πρότασης**

Ειρήνη Σιδηροπούλου

A.M.: 206682017

Επιβλέπων :Μάρκος Δενδρινός

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2022

Επιτροπή Εξέτασης

1. Μάρκος Δενδρινός

2. Ιωάννης Τριανταφύλλου

3. Δημήτριος Κουής

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Ειρήνη Σιδηροπούλου του Γρηγορίου , με αριθμό μητρώου 206682017 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία» του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Ευχαριστίες - Αφιερώσεις

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους που συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον κ. Μάρκο Δενδρινό, επιβλέποντα της εργασίας για τις συμβουλές, την άμεση ανταπόκριση σε κάθε ερώτηση μου και την εν γένει επιστημονική και ηθική του συμπαράσταση.

Ξεχωριστές ευχαριστίες στις αγαπημένες φίλες της δουλειάς, την περίφημη πεντάδα, και ιδιαίτερα στη Βαρβάρα για την παρότρυνση, την εμπύχωση και τη βοήθεια που προσέφερε σε όλη τη διάρκεια της πορείας μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Περισσότερο από όλους, ευχαριστώ τα παιδιά μου, τον Δημήτρη και τον Γρηγόρη, που αποτελούν πάντα έμπνευση, εφελτήριο και ζωντανό παράδειγμα της αναζήτησης και επίτευξης νέων (και παλιών) στόχων ακόμη και όταν αυτό φαντάζει αδύνατο.

Σεπτέμβριος, 2022

Περίληψη

Η γλωσσική επικοινωνία αποτελεί ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου είδους και επιτυγχάνεται με διάφορους τρόπους από την αρχή της εξέλιξης. Η ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας και η δημιουργία νοήματος, οδήγησε στην ανάγκη για διάκριση μεταξύ της πραγματικής σημασίας που έχουν οι λέξεις -γεγονός που μελετάται ήδη από την αρχαία Ελλάδα- και της σημασίας που αποδίδεται από τις προθέσεις και τους τρόπους ομιλίας, δείξης και άλλα μέσα που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στην καθημερινή επικοινωνία με στόχο να επιτύχουν ορισμένους σκοπούς. Η διάκριση αυτή οδηγεί στους κλάδους της σημασιολογίας και πραγματολογίας. Το ερώτημα που δημιουργείται και με το οποίο ασχολείται η παρούσα εργασία, αφορά τη διεπίδραση αυτών των δύο κλάδων και το πως στοιχεία πραγματολογικά όπως το περιεχόμενο (πλαίσιο) της πρόθεσης του ομιλητή και η επιλογή ορισμένων κωδίκων επικοινωνίας, μπορούν να επιδράσουν στην τιμή αλήθειας μιας πρότασης και στο γενικότερο νόημα που αυτή φέρει. Για τη διερεύνηση του ερωτήματος αυτού αναλύονται στοιχεία που αφορούν και τους δύο κλάδους όπως και την αλληλεπίδραση τους.

Λέξεις Κλειδιά: Σημασιολογία, Πραγματολογία, Επικοινωνία, Αλήθεια

Abstract

Linguistic communication is one of the most basic characteristics of the human species and has been achieved in various ways since the beginning of evolution. The development of language ability and the creation of meaning, led to the need to distinguish between the real meaning of words -a fact already studied since ancient Greece- and the meaning attributed to intentions, ways of speaking and pointing, and other means that people use in everyday communication in order to achieve certain ends. This distinction leads to the branches of semantics and pragmatics. The question that arises, and with which this paper deals, concern the interaction of these two branches and how factual elements, such as the context of the speaker's intention and choice of certain communication codes, can affect the truth value of a sentence and in the general meaning it carries. To investigate this question, elements concerning both branches, as well as their interaction, are analyzed.

Key words: Semantics, Pragmatics, Communication, Truth

Πίνακας Περιεχομένων

Επιτροπή Εξέτασης.....	ii
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	iii
Ευχαριστίες - Αφιερώσεις	v
Περίληψη.....	vi
Abstract.....	vii
Πίνακας Περιεχομένων.....	viii
Πίνακας Περιεχομένων Εικόνων	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	4
1.1 Ορισμός και Διαδικασία	4
1.2 Μορφές επικοινωνίας	9
1.2.1 Άμεση και Έμμεση Επικοινωνία.....	9
1.2.2 Τυπική και Άτυπη Επικοινωνία.....	10
1.2.3 Λεκτική και μη Λεκτική Επικοινωνία	11
1.3 Μοντέλα επικοινωνίας.....	12
1.3.1 Βασικά Μοντέλα Επικοινωνίας	16
1.4 Σκοποί της Επικοινωνίας	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	19
2.1 Σημασιολογία	20
2.2 Πραγματολογία	24
2.3 Γλωσσικές Πράξεις (Speech Acts).....	27
2.4 Αρχή της Συνεργασίας και Συνομιλιακά Αξιώματα	28
2.5 Διαφορές Μεταξύ Σημασιολογίας και Πραγματολογίας.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ	33
3.1 Σημασία και αλήθεια.....	33
3.2 Λογική της Αλήθειας.....	35
3.2.1 Προτασιακή Λογική (Propositional logic)	38
3.2.2 Κατηγορική Λογική (Predicate Logic).....	39
3.3 Σημασιολογία, Πραγματολογία και Αλήθεια.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΚΕΙΜΕΝΟ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΠΡΟΘΕΣΗ (INTENTION) ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (INTENTIONALITY) ΣΤΗΝ	
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	52
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	54
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	56

Πίνακας Περιεχομένων Εικόνων

ΕΙΚΟΝΑ 1	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	7
ΕΙΚΟΝΑ 2	ΑΜΕΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	9
ΕΙΚΟΝΑ 3	ΕΜΜΕΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	10
ΕΙΚΟΝΑ 4	ΤΟ ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	12
ΕΙΚΟΝΑ 5	ΤΟ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.....	13
ΕΙΚΟΝΑ 6	ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	15
ΕΙΚΟΝΑ 7	ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ	32
ΕΙΚΟΝΑ 8	ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ.....	44

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επικοινωνία με την έννοια κάθε επικοινωνιακής πράξης περιέχει έναν αποστολέα (το λιγότερο), ένα μήνυμα και έναν παραλήπτη. Αυτό ίσως να φαίνεται απλό, αλλά στην πραγματικότητα είναι ένα αρκετά περίπλοκο θέμα. Η διαδικασία μετάδοσης ενός μηνύματος από έναν αποστολέα –πομπό- σε έναν παραλήπτη -δέκτη- είναι δυνατόν να επηρεαστεί από ένα ευρύ κύκλο πραγμάτων. Αυτά περιλαμβάνουν, εκτός από το ίδιο το περιεχόμενο του μηνύματος, συναισθηματικές ή ψυχικές καταστάσεις, την πολιτισμική ή και πολιτιστική κατάσταση, τα μέσα που χρησιμοποιείται για την επικοινωνία, ακόμη και την τοποθεσία μας. Η ακριβής, ξεκάθαρη και αποτελεσματική επικοινωνία είναι στην πραγματικότητα εξαιρετικά δύσκολη. Για να γίνει κατανοητή η δυσκολία της επικοινωνίας και της μετάδοσης και κατανόησης μηνυμάτων, πρέπει να αναλυθούν πρώτα τα δύο διακριτά πεδία της γλώσσας που σχετίζονται με την εγγενή και την επικοινωνιακή σημασία των γλωσσικών πράξεων και την πραγματολογία αντίστοιχα.

Τα πεδία της σημασιολογίας και της πραγματολογίας είναι αφιερωμένα στη μελέτη της σημειωτικής γλώσσας. Το γεγονός ότι δύο ξεχωριστοί κλάδοι έχουν αναπτυχθεί για το σκοπό αυτό αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης γλώσσας ως σημειωτικού συστήματος, καθώς και τη συζήτηση για το πώς πρέπει να αναλυθεί. Αυτή η πολυπλοκότητα είναι τουλάχιστον τεσσάρων τύπων. Πρώτον, χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να περιγράψουμε πληροφορίες (ή σκέψεις) στον εαυτό μας, να τις μεταδώσουμε στους άλλους, αλλά και για να ενεργήσουμε και αλληλεπιδράσουμε με άλλους με τρόπους που δεν έχουν άμεση σχέση με τη μετάδοση πληροφοριών, όπως χαιρετισμούς, επιφωνήματα ή εντολές (Austin, 1975). Δεύτερον, η γλώσσα είναι ταυτόχρονα εξαιρετικά μεθοδική και ευέλικτη. Από τη μία πλευρά, οι επικοινωνούντες βρίσκονται υπό ισχυρή πίεση να είναι συνεπείς στη χρήση της γλώσσας για τη μετάδοση μηνυμάτων γιατί διαφορετικά η επικοινωνία θα ήταν πιο δύσκολη και λιγότερο αξιόπιστη. Από την άλλη πλευρά, συνεχώς καινοτομούν στη χρήση υπαρχουσών γλωσσικών μορφών για να μεταφέρουν νέα, και μερικές φορές ακόμη και ριζικά διαφορετικά, μηνύματα μέσω μεταφοράς, ειρωνείας και άλλων μέσων (McNally, 2013). Τρίτον, ακόμη και αν υποθέσουμε

κάποια σταθερότητα στη σχέση μεταξύ γλωσσικών μορφών και του τι ανακοινώνεται, το άμεσο πλαίσιο χρήσης είναι σχεδόν πάντα κρίσιμο για τον προσδιορισμό του τι ακριβώς μεταφέρει ένας ομιλητής σε κάθε δεδομένη περίπτωση -η ερμηνεία των αντωνυμιών όπως «αυτή» είναι ένα παράδειγμα (Bach, 2001). Τέλος, ορισμένες γλωσσικές μορφές όπως η λεγόμενη δίπτυχη πρόταση¹ (it-cleft), είναι συμβατικές ειδικά για να βοηθήσουν τους συνομιλητές να διαχειριστούν τον λόγο, η σημειωτική τους αξία είναι κατά μια έννοια μετά-επικοινωνιακή. Αυτή η αξία πρέπει να μαθευτεί για να είναι ικανό ένα άτομο στην γλώσσα που επικοινωνεί, αλλά δεν συμβάλλει σε αυτό που κανονικά νοείται ως η πληροφορία που μεταδίδεται από μια έκφραση (McNally,2013).

Όλα αυτά τα είδη πολυπλοκότητας αντικατοπτρίζουν, με διαφορετικό τρόπο το καθένα ένα καταμερισμό εργασίας μεταξύ σύμβασης και περικειμένου. Από τη μία πλευρά, μέρος αυτού που εννοούμε φαίνεται να συνδέεται με λέξεις και φράσεις ανεξάρτητα από το ποιος μιλάει και το πλαίσιο χρήσης και έχει κάποια σταθερότητα με την πάροδο του χρόνου -αυτό το μέρος συνδέεται ειδικά με την έννοια της πρότασης, της πληροφορίας ή της σκέψης. Από την άλλη άποψη, μέρος αυτού που εννοούμε εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περικείμενο, είτε ερμηνεύεται ευρέως ως κοινή γνώση μεταξύ των συνομιλητών είτε στενά ερμηνεύεται ως συγκεκριμένο αρχείο συνομιλίας. Μεταξύ άλλων, το περικείμενο βοηθά τους συνομιλητές να προσδιορίσουν σε ποιο βαθμό μεταδίδονται πληροφορίες και εάν η γλώσσα χρησιμοποιείται με συμβατικό και τυπικό τρόπο. Πολύ γενικευμένα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το πρώτο είναι το πεδίο της σημασιολογίας και το δεύτερο το πεδίο της πραγματολογίας. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα του τι και πώς εννοούμε έχει οδηγήσει σε διαφορετικές συγκεκριμένες αντιλήψεις της διάκρισης σημασιολογίας /πραγματολογίας που συνδέονται με διαφορετικές εμπειρικές και θεωρητικές ανησυχίες.

¹ Δίπτυχη πρόταση: Πρόκειται για έναν όρο της σύγχρονης γραμματικής θεωρίας, ο οποίος αναφέρεται σε ένα συντακτικό σχήμα που χρησιμοποιείται προκειμένου να δοθεί έμφαση σε ένα συγκεκριμένο προτασιακό όρο ή (δευτερεύουσα) πρόταση. Με το σχήμα αυτό, που είναι δάνειο από τα αγγλικά και γαλλικά, μια αρχική πρόταση χωρίζεται σε δύο τμήματα με αποτέλεσμα να προκύπτει η ακόλουθη δομή: συνδετικό ρήμα, συνήθως σε τρίτο πρόσωπο, (είναι) + εξαιρούμενο στοιχείο (ονοματική φράση / προθετική φράση / ολόκληρη δευτερεύουσα πρόταση) + αναφορική πρόταση (εισαγόμενη συνήθως με το άκλιτο που). Το «είναι» αποσπά ένα στοιχείο από μια πρόταση και λειτουργεί ως προβολέας φωτίζοντάς το με έμφαση και πιθανόν φέρνοντάς το σε αντιδιαστολή με έναν άλλο ομοειδή γραμματικά, ορατό ή εννοούμενο όρο. (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,2012).

Η παρούσα μελέτη, θα εξετάσει τις έννοιες που αποτελούν τμήματα της επικοινωνίας ειδικότερα στα επιστημονικά πεδία της σημασιολογίας και της πραγματολογίας. Αποσκοπεί στο να μελετήσει το πώς το σημασιολογικό και πραγματικό περιεχόμενο της πρόθεσης του ομιλητή, όπως και ορισμένοι κώδικες επικοινωνίας, μπορούν να επηρεάσουν το νόημα και την τιμή αλήθειας μιας πρότασης. Περιλαμβάνει βιβλιογραφική έρευνα και εξέταση του πώς άλλοι ερευνητές εργάστηκαν για το συγκεκριμένο θέμα την παράθεση στοιχείων και των απόψεων τους. Το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με την ανάλυση του τι συνιστά επικοινωνία στο ανθρώπινο είδος, ποιος είναι ο ορισμός και οι διαδικασίες της καθώς και υπάρχουσες μορφές και μοντέλα επικοινωνίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με τις βασικές έννοιες από το πεδίο της γλωσσολογίας: τι συνιστά σημασιολογία και τυπική σημασιολογία, τι συνιστά πραγματολογία καθώς και βασικά στοιχεία στην πραγματολογική θεωρία, όπως οι γλωσσικές πράξεις και η αρχή της συνεργασίας και τα συνομιλιακά αξιώματα, καθώς και τις βασικότερες διαφορές μεταξύ των κλάδων της σημασιολογίας και πραγματολογίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την έννοια της σημασιακής αλήθειας καθώς και τα δύο είδη λογικής, την προτασιακή και την κατηγορική.

Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τα χαρακτηριστικά και την επίδραση των δύο ειδών περικειμένου, του σημασιολογικού και του πραγματολογικού.

Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με τους κώδικες επικοινωνίας και τον συσχετισμό τους με τη σημασιολογία και την πραγματολογία, ενώ το έκτο κεφάλαιο αναφέρεται στα χαρακτηριστικά της πρόθεσης και της προθετικότητας στην επικοινωνία, τον εντοπισμό των επικοινωνιακών στοιχείων των συνομιλητών που διαμορφώνονται ανάλογα με το τι επιθυμούν να μεταφέρουν στους συμμετέχοντες στην επικοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

1.1 Ορισμός και Διαδικασία

Από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του ανθρώπου είναι η επικοινωνία. Δεν υπάρχει σαφής ορισμός της έννοιας «επικοινωνία», σύμφωνα δε με διάφορους ορισμούς που απαντώνται στη βιβλιογραφία, ως «επικοινωνία» νοείται εκείνη η διαδικασία αλληλεπίδρασης και ανταλλαγής πληροφοριών, μηχανικών σημάτων, ιδεών, κρίσεων, διαθέσεων, συναισθημάτων, συμπεριφορών μεταξύ δύο ή περισσότερων μελών μιας ευρύτερης κοινωνίας, που χρησιμοποιούν λεκτικά (προφορικός ή γραπτός λόγος) ή μη λεκτικά σύμβολα (χειρονομίες, εκφράσεις, ακόμη και στάση σώματος) και επιδιώκουν την συνεννόηση, την αλληλοκατανόηση και την ανάπτυξη σχέσεων για την επίτευξη ενός ατομικού ή κοινού καλού.

Η επικοινωνία είναι μια διαδικασία μετάδοσης και λήψης σκέψεων, αισθημάτων και άλλων μηνυμάτων με τα οποία πραγματοποιείται συνεννόηση μεταξύ των μελών μιας γλωσσικής κοινότητας (Μπαμπινιώτης, 1980:30).

Είναι αλληλένδετη με την υλική, πνευματική και πολιτιστική στάθμη της ζωής των ανθρώπων, με το επίπεδο ποιότητας και ευημερίας των κοινωνιών. Αποτελεί θεμελιώδες προαπαιτούμενο της συνύπαρξης σε μια οργανωμένη κοινωνία, της τεχνολογικής και πολιτισμικής ανάπτυξης. Είναι ταυτόχρονα τόσο απλή, ανεπίσημη και καθημερινή όσο σύνθετη, επίσημη, αναγκαία (Ανδρέου, 2012). Είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ζωή απαρχής δημιουργίας των ανθρώπων, της ανάπτυξης τους, της μορφής των σχέσεων, των συμπεριφορών, της συνεργασίας μεταξύ τους.

Η επικοινωνία αποτελεί το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι αναπτύσσουν τη συλλογικότητα, δημιουργούν ομάδες, οργανώνουν προγράμματα, πραγματοποιούν κοινωνικές ή εμπορικές συναλλαγές, συνεργάζονται για τη λήψη αποφάσεων και την επίτευξη κοινών στόχων.

Εξαρτάται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες είτε ανθρωπογενείς είτε περιβαλλοντικούς και επηρεάζει ή και καθορίζει ακόμη, στο πλείστο των περιπτώσεων τις σχέσεις του ατόμου με τον εαυτό του και το περιβάλλον του.

Σκοπός της επικοινωνίας είναι η αποστολή ενός μηνύματος από ένα σημείο στο άλλο και η διαβεβαίωση ότι το μήνυμα ελήφθη σωστά και έγινε κατανοητό (Schweber όπως αναφέρεται στο Δενδρινός,2010). «Η επικοινωνία, η ικανότητα δηλαδή αποστολής και λήψης μηνυμάτων με αξιόπιστο και προβλέψιμο τρόπο, διαμορφώνει το νευρικό σύστημα κάθε πολιτισμού» (Δενδρινός,2010:20).

Η επικοινωνία παρουσιάζεται σαν ένα φαινόμενο και σαν ένας μηχανισμός (Κίτσος Α.1976:11). Σαν φαινόμενο αναφέρεται στη στενή σχέση μεταξύ των ανθρώπων και την ανάγκη δημιουργίας ομάδων και κοινοτήτων. Σαν μηχανισμός, αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία: τον πομπό ή αποστολέα (η πηγή που παράγει το μήνυμα) , το μήνυμα (το σήμα, την πληροφορία που επιθυμεί ο πομπός να μεταδοθεί) και τον δέκτη (ο τελικός παραλήπτης της πληροφορίας). Σε αυτά τα βασικά στοιχεία προστίθενται και τα στοιχεία: κώδικας και διάυλος ή δίοδος (κανάλι). Κώδικας είναι ένα «κλειστό, πεπερασμένο σύστημα συστατικών στοιχείων με απεριόριστη δυνατότητα συνδυασμών» (Μπαμπινιώτης, 1980:27-28). Κανάλι είναι το φυσικό μέσο με το οποίο μεταδίδεται το σήμα (Fiske,1992:36). Ως δίαυλοι (κανάλια) επικοινωνίας αναφέρονται ο γραπτός και ο προφορικός λόγος, τα Μ.Μ.Ε. , το τηλέφωνο, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής και άλλα.

Η διαδικασία της επικοινωνίας αποτέλεσε αρχικά αντικείμενο παρατήρησης για τους ανθρωπολόγους στην προσπάθεια τους να κατανοήσουν συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων σχετιζόμενες με κοινωνικά και πολιτισμικά είδη. Συστηματικότερη ενασχόληση παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς η διαδικασία της επικοινωνίας μελετάται από πολλές διαφορετικές σκοπιές με τη διατύπωση διαφορετικών θεωριών με αντίστοιχα μοντέλα επικοινωνίας (Burleson,2009).

Την δυσκολία του ορισμού της «επικοινωνίας» φανερώνει όπως ήδη αναφέρθηκε, η δυσκολία απόδοσης ενός μοναδικού ορισμού, καθώς και συμφωνία στους παράγοντες του τι συνιστά επικοινωνία με τη χρήση όρων από την τεχνολογία (πομπός, δέκτης, κώδικας, κλπ) που συνιστούν στην ανάπτυξη μορφών επικοινωνίας (Vanoyne,1973).

Η επικοινωνία έχει οριστεί ως οποιαδήποτε συμπεριφορά του αποστολέα που μεταφέρει ένα επιθυμητό μήνυμα στον παραλήπτη, προκαλώντας κατ'επέκταση μια επιθυμητή συμπεριφορά σε μορφή απάντησης (Merrihue,1960). Έχει οριστεί επίσης ως αλληλεπίδραση ανάμεσα σε δύο ή και παραπάνω οργανισμούς των οποίων οι

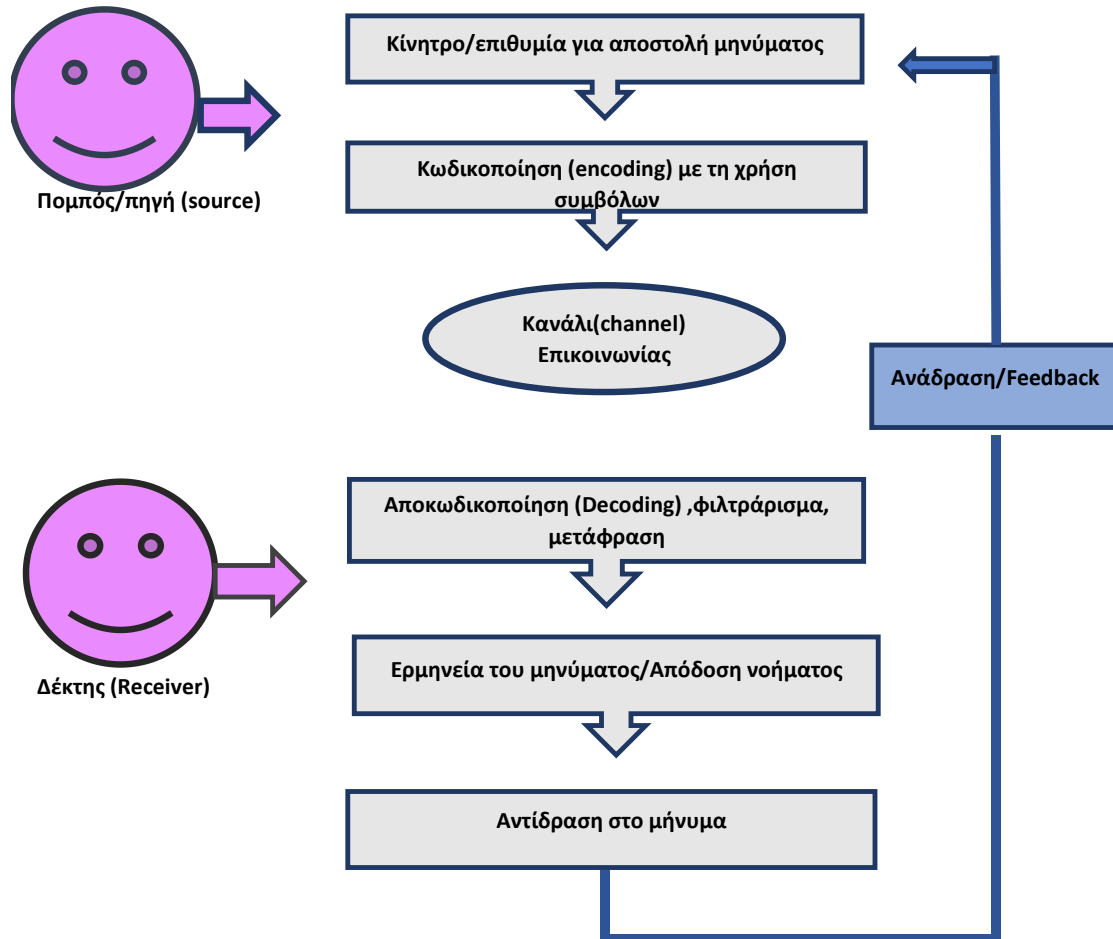
συμπεριφορές αλληλοκατευθύνονται και αλληλοεπηρεάζονται (Glucksberg & Danks, 1975). Επιπλέον, ως επικοινωνία μπορεί να θεωρηθεί η αμοιβαία διαδικασία δημιουργίας ενός νοήματος μέσω λεκτικής ή μη λεκτικής συμπεριφοράς, καθώς και των ερμηνειών που μπορεί να δημιουργηθούν (Bennet, 2013).

Η επικοινωνία είναι μια αμφίδρομη διαδικασία που περιλαμβάνει όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, τα ακόλουθα στοιχεία: έναν αποστολέα, ένα μήνυμα, ένα μέσο (ο φυσικός ή τεχνικός τρόπος μετατροπής του μηνύματος σε σήμα ικανό να μεταδοθεί), ένα κανάλι, έναν δέκτη, μια απάντηση και ανατροφοδότηση. Ωστόσο, δεν αρκεί να υπάρχουν μόνο όλα αυτά τα στοιχεία, αλλά πρέπει να υπάρχει συνεργασία και κατανόηση μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων μερών. Είναι σημαντικό να υπάρχει ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς ή περικείμενο για επιτυχημένη και ουσιαστική επικοινωνία, π.χ. κοινή γλώσσα ή κοινή ερμηνεία μιας χειρονομίας.

Ουσιαστικά η επικοινωνία περιλαμβάνει τον αποστολέα ή τον επικοινωνούντα και τον παραλήπτη. Και οι δύο πρέπει απαραίτητα να μοιράζονται έναν αμοιβαία αποδεκτό κώδικα π.χ. μια κοινή γλώσσα. Ο κώδικας είναι ένα σύστημα νοήματος κοινό σε όλα τα μέλη μιας κουλτούρας ή υποκουλτούρας (Fiske, 1992). Σύμφωνα με τον Fiske αποτελείται από σημεία και από αρχές και κανόνες ή συμβάσεις, που καθορίζουν τον τρόπο, το είδος και τον αριθμό των συμφραζόμενων που θα χρησιμοποιούνται τα σημεία καθώς και πως μπορούν να συνδυαστούν για να σχηματίσουν περίπλοκα νοήματα. Το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα η επικοινωνία ονομάζεται «επικοινωνιακό περικείμενο». Το περιεχόμενο του κώδικα αποστέλλεται σε ένα συγκεκριμένο μέσο (προφορικό, γραπτό ή μη λεκτικό) χρησιμοποιώντας κανάλια (αέρας, μικρόφωνα, σώμα, εικόνες, κείμενο, κ.λπ.) με τη μορφή κωδικοποιημένων μηνυμάτων. Ο «κώδικας» δεν περιορίζεται μόνο στη γλώσσα, μπορεί επίσης να περιλαμβάνει τη χρήση κουστουμιών, χειρονομιών, χρωμάτων μεταξύ άλλων. Η διαδικασία της επικοινωνίας μπορεί να περιγραφεί με τον εξής τρόπο: ο αποστολέας (πηγή/source) στέλνει (κωδικοποιεί/encoding) ένα «μήνυμα» χρησιμοποιώντας ένα «μέσο» και ένα «κανάλι» στον «δέκτη» (receiver). Το μήνυμα φτάνει στον αισθητηριακό κόσμο του δέκτη. Ο εγκέφαλος του δέκτη φιλτράρει το μήνυμα με βάση τις γνώσεις, τα συναισθήματα, τις στάσεις και τις προκαταλήψεις του και δίνει στο μήνυμα ένα μοναδικό νόημα (αποκωδικοποίηση/decoding). Αυτό το νόημα μπορεί να πυροδοτήσει μια απάντηση που σχηματίζει το μυαλό του δέκτη.

Ο δέκτης κωδικοποιεί την απάντηση του και τη στέλνει ως «ανάδραση» (feedback) στον αισθητηριακό κόσμο του αποστολέα.(Εικ.1)

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Εικόνα 1 Διαδικασία της Επικοινωνίας

Αυτό ολοκληρώνει ένα κύκλο επικοινωνίας και η διαδικασία συνεχίζεται με κυκλικό τρόπο εφόσον τα άτομα που συμμετέχουν φροντίζουν να επικοινωνούν (Luhmann,1992).

Τα στοιχεία της διαδικασίας της επικοινωνίας περιλαμβάνουν μια ιδέα ή παρόρμηση που αναδύεται στο μυαλό του αποστολέα, μια επίσημη έκφραση της ιδέας ή της παρόρμησης με χρήση μέσου και καναλιού (κωδικοποίηση), την ερμηνεία του μηνύματος από τον δέκτη (αποκωδικοποίηση), την αντίδραση ή απόκριση του δέκτη,

την μετάδοση της αντίδρασης/απόκρισης στην ανάδραση με τη χρήση μέσου και καναλιού, και την αποκωδικοποίηση της ανατροφοδότησης που ελήφθη.

Τα βασικά στοιχεία της αποτελεσματικής επικοινωνίας είναι ένα κοινό περιβάλλον επικοινωνίας, συνεργασία μεταξύ αποστολέα και παραλήπτη, επιλογή κατάλληλου καναλιού, σωστή κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση του μηνύματος, και παραλαβή της επιθυμητής απάντησης και ανατροφοδότησης (Luchmann,1992).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το μήνυμα μπορεί να μην παράγει την επιθυμητή απόκριση λόγω ενός σημασιολογικού κενού ή ενός φραγμού μεταξύ του αποστολέα και του παραλήπτη. Αυτό ονομάζεται «θόρυβος» και αναφέρεται σε οποιαδήποτε απρογραμμάτιστη παρέμβαση στην επικοινωνία που προκαλεί εμπόδιο στην μετάδοση του μηνύματός (μια παραμόρφωση του ήχου, ένα βήξιμο, ένα τρίξιμο στο σύρμα, μια κακή μετάδοση ή ένα κενό, ακόμη κι ένα άβολο κάθισμα,) (Fiske, 1992). Υπάρχουν δύο τύποι «θορύβου»: ο «θόρυβος του καναλιού» που αναφέρεται σε στατικές, μηχανικές βλάβες, προβλήματα στην ένταση, τον τόνο, την αναγνωσιμότητα του κειμένου κ.λπ., και ο «σημασιολογικός θόρυβος» όπου δημιουργείται «θόρυβος» εσωτερικά ως αποτέλεσμα σφαλμάτων στο ίδιο το μήνυμα: ασάφεια, γραμματικά λάθη, λάθος ορθογραφία, λανθασμένα στοιχεία στίξης, κ.λπ.

Η μετάδοση της απάντησης του παραλήπτη στον αποστολέα ονομάζεται «ανάδραση». Είναι ένας από τους πιο ζωτικούς παράγοντες της διαδικασίας επικοινωνίας. Στην ουσία σημαίνει τη γνωστοποίηση και μεταφορά της αντίδρασης του δέκτη πίσω στον πομπό (Fiske,1992). Είναι απαραίτητο γιατί είναι ένα βαρόμετρο αποτελεσματικής επικοινωνίας. Ο αποστολέας πρέπει να γνωρίζει εάν ο παραλήπτης του μηνύματος το έχει λάβει με τον επιδιωκόμενο τρόπο και εάν ανταποκρίνεται με τον επιθυμητό τρόπο. Φυσικά, ακόμη κι αν κάποιος λάβει μια απάντηση, αυτή μπορεί να είναι η επιθυμητή αλλά ταυτόχρονα και να μην είναι αυτή που περίμενε. Η ανατροφοδότηση βοηθά στην βελτίωση της επικοινωνίας, καθώς επιτρέπει στον αποστολέα να εντοπίσει ελαττώματα στην μετάδοση του μηνύματος (Rosengren, 1999).

Η ανατροφοδότηση μπορεί να είναι είτε θετική είτε αρνητική. Η θετική ανατροφοδότηση εμφανίζεται όταν ο παραλήπτης λαμβάνει την επιθυμητή απάντηση με βάση τη σαφή κατανόηση των συμβόλων που χρησιμοποιούνται στο μήνυμα. Η αρνητική ανατροφοδότηση εμφανίζεται όταν υπάρχει μια ανεπιθύμητη απάντηση λόγω κακής επικοινωνίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η μη λήψη σχολίων είναι επίσης ένα

είδος ανατροφοδότησης. Για παράδειγμα, η πλήρης σιωπή από την πλευρά του δέκτη είναι επίσης ένδειξη είτε αποτελεσματικής επικοινωνίας (συμφωνία) είτε αποτυχίας εκ μέρους του επικοινωνούντα (αδυναμία κατανόησης, διαφωνία).

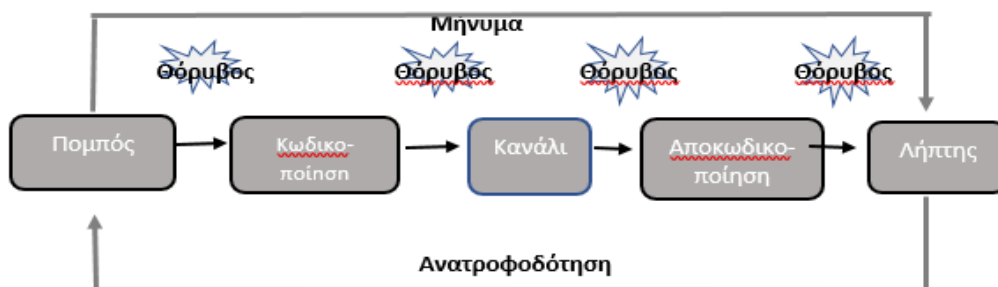
Τέλος, η ανατροφοδότηση μπορεί να είναι είτε άμεση, είτε καθυστερημένη. Για παράδειγμα, οι προφορικές απαντήσεις μεταφέρονται αμέσως, αλλά σε περίπτωση γραπτής επικοινωνίας, η ανατροφοδότηση μπορεί να πάρει κάποιο χρόνο.

1.2 Μορφές επικοινωνίας

Η επικοινωνία διακρίνεται σε μορφές σύμφωνα με το γνώμονα χρήσης της, λαμβάνοντας υπόψη το κριτήριο διαχωρισμού σε κάθε περίπτωση. Οι βασικότερες μορφές είναι: 1) η άμεση και έμμεση επικοινωνία, 2) η τυπική και άτυπη επικοινωνία, και 3) η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία.

1.2.1 Άμεση και Έμμεση Επικοινωνία

Άμεση ονομάζεται η επικοινωνία όταν η μεταφορά του μηνύματος από τον πομπό στον δέκτη γίνεται μέσω ενός ή πολλών διαύλων (καναλιών) χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου τρίτου. Στην μορφή αυτή, ο πομπός -αποστολέας του μηνύματος- έχει τον πλήρη έλεγχο και την ευθύνη για την κωδικοποίηση, τον τρόπο και τον χρόνο αποστολής. (Εικ. 2)

Εικόνα 2 Άμεση Επικοινωνία

Έμμεση ονομάζεται η επικοινωνία, όταν ανάμεσα στον αποστολέα (πομπό) και στον παραλήπτη (δέκτη) διαμεσολαβεί κάποιος τρίτος. Αυτός ονομάζεται «ενδιάμεσος». Η χρήση του οφείλεται είτε στη θέληση του αποστολέα προκειμένου να γίνει δεκτό το μήνυμα του από τον δέκτη, είτε σε ενδεχόμενους περιορισμούς από το μέσο, είτε και στους δύο αυτούς λόγους. Ο «ενδιάμεσος» είναι την ίδια στιγμή και πομπός (αποστολέας) ως προς τον παραλήπτη, αλλά και δέκτης ως προς τον αποστολέα. (Εικ. 3) Αυτό ενδέχεται να κάνει την επικοινωνία πιο επιτυχημένη για διάφορους λόγους. Για παράδειγμα, ενδέχεται να είναι καλύτερος ομιλητής, να γνωρίζει καλύτερα το αντικείμενο, να χαίρει εκτίμησης από τον παραλήπτη κ.α.

Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση να δυσχεραίνει την επικοινωνία, ειδικά όταν δεν είναι επιλογή του αποστολέα ή δεν έχει επαρκή ενημέρωση για το μήνυμα.

Εικόνα 3 Έμμεση Επικοινωνία

1.2.2 Τυπική και Άτυπη Επικοινωνία

Η τυπική επικοινωνία αφορά κυρίως οργανισμούς και επιχειρήσεις και ορίζεται ή ρυθμίζεται από τη διάρθρωση τους. Η διαδικασία της επικοινωνίας ακολουθεί συνήθως την δομή της Ιεραρχίας των οργανισμών εσωτερικά, και εστιάζει στην εξωτερική επικοινωνία του οργανισμού με άλλους φορείς.

Σε αντίθεση με την τυπική, στην άτυπη επικοινωνία ακολουθούνται πιο απλά πρότυπα και φόρμες επικοινωνίας, δεν λαμβάνονται υπόψη οι ιεραρχικές δομές ή ο προβλεπόμενος τρόπος συμπεριφοράς.

1.2.3 Λεκτική και μη Λεκτική Επικοινωνία

Η λεκτική επικοινωνία είναι ίσως ο πιο προφανής, κατανοητός τρόπος επικοινωνίας, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του ανθρώπου και σημείο διαφοροποίησης του από τους υπόλοιπους οργανισμούς. Είναι η επίτευξη της επικοινωνίας μέσω της «λεκτικής οδού» δηλαδή ενός πλαισίου γλωσσικού κώδικα που εκφράζεται μέσα από έννοιες -προϊόντα μιας συμβατικής αποδοχής ονοματοθεσίας στα αντικείμενα του περιβάλλοντος, στις καταστάσεις, στις ενέργειες και στις αφηρημένες έννοιες που σκοπό έχουν την δημιουργία ενός συγκεκριμένου έργου και παίρνουν τη μορφή λέξεων συμβόλων (Ευαγγελόπουλος, 1998). Με απλά λόγια, η λεκτική επικοινωνία είναι η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ δύο ατόμων χρησιμοποιώντας λέξεις.

Η λεκτική επικοινωνία επιμερίζεται σε προφορική, γραπτή και επικοινωνία μέσα από συσκευές της τεχνολογίας (τηλέφωνο, τηλεόραση, διαδίκτυο). Οι βασικές διακρίσεις μεταξύ τους συνίστανται στο ότι η προφορική επικοινωνία είναι συνήθως περισσότερο φιλική ενώ η γραπτή περισσότερο τυπική, η προφορική είναι συγχρονική ενώ η γραπτή ασύγχρονη, και η γραπτή περιλαμβάνει καταγραφή ενώ η προφορική συνήθως όχι. Η λεκτική επικοινωνία είναι ένα ισχυρό εργαλείο που γίνεται ακόμη πιο ισχυρό όταν συνδέεται με ακρόαση και μη λεκτική επικοινωνία (Key,2011).

Από την άλλη πλευρά βρίσκεται η μη λεκτική επικοινωνία, όπου η γλώσσα του σώματος μπορεί είτε να ενισχύσει είτε να έρθει σε πλήρη αντίθεση με το προφορικό μήνυμα. Με τον όρο μη λεκτική επικοινωνία, χαρακτηρίζεται κάθε μορφή μη γλωσσικής συμπεριφοράς η οποία γίνεται αντιληπτή μέσω των ανθρώπινων αισθήσεων και πλαισιώνει την ομιλία επηρεάζοντας ακολούθως τη διαδικασία της αλληλεπίδρασης μεταξύ τους (Σταμάτης, 2005). Η ικανότητα ανάγνωσης και κατανόησης της διάθεσης και των σκέψεων των άλλων μέσω των τρόπων συμπεριφοράς τους ήταν το αρχικό σύστημα επικοινωνίας των ανθρώπων, χρόνια πριν εξελιχθεί η ομιλία και παρόλο που η τελευταία έγινε τμήμα των επικοινωνιακών εργαλείων μεταγενέστερα στην εξέλιξη του ανθρώπου, η γλώσσα του σώματος δεν είχε μελετηθεί σε βάθος τη δεκαετία του 1960 (Pease, 2004). Αυτό είναι κάτι που έχει αλλάξει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια καθώς δίνεται ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στην «εικόνα» και στη μετάδοση μηνυμάτων μέσω αυτής. Βασικά στοιχεία της μη λεκτικής επικοινωνίας αποτελούν οι εκφράσεις του προσώπου, οι χειρονομίες, η απτική επαφή, το πόσο κοντά βρίσκεται κανείς κοντά στους

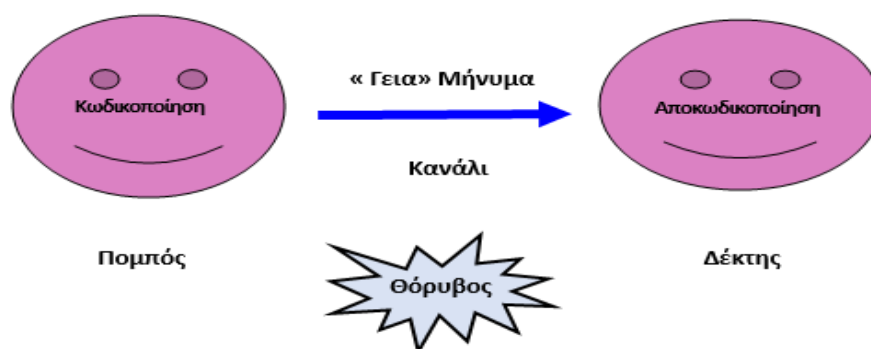
συνομιλητές ή το ακροατήριο τους, η αφή και οι μορφές αγγίγματος, η οπτική επαφή, η εμφάνιση κ.α.

1.3 Μοντέλα επικοινωνίας

Τα μοντέλα επικοινωνίας απλουστεύουν τη διαδικασία παρέχοντας μια οπτική αναπαράσταση των διαφόρων διαστάσεων μιας επικοινωνίας. Αποτελούν κατά κάποιο τρόπο, αναπαραστάσεις του συστήματος που προσπαθούν να παρατηρήσουν. Στα μοντέλα αυτά, γίνεται επεξεργασία των προβλημάτων ενός πραγματικού συστήματος με έναν πιο αφηρημένο τρόπο (McQuail, 1997).

Μερικά μοντέλα επεξηγούν την επικοινωνία με περισσότερες λεπτομέρειες από άλλα, επιτρέπουν τον ορισμό συγκεκριμένων εννοιών, εξηγούν τα βήματα στη διαδικασία της επικοινωνίας, και επιτρέπουν να ορίζεται η επικοινωνία και να εφαρμόζονται έννοιες επικοινωνίας. Τα τρία βασικά μοντέλα επικοινωνίας είναι τα: **μοντέλο μετάδοσης ή διαβιβαστικό (transmission model)**, **διαδραστικό ή μοντέλο αλληλεπίδρασης (interactive model)** και **μοντέλο συναλλαγής (transaction model)**.

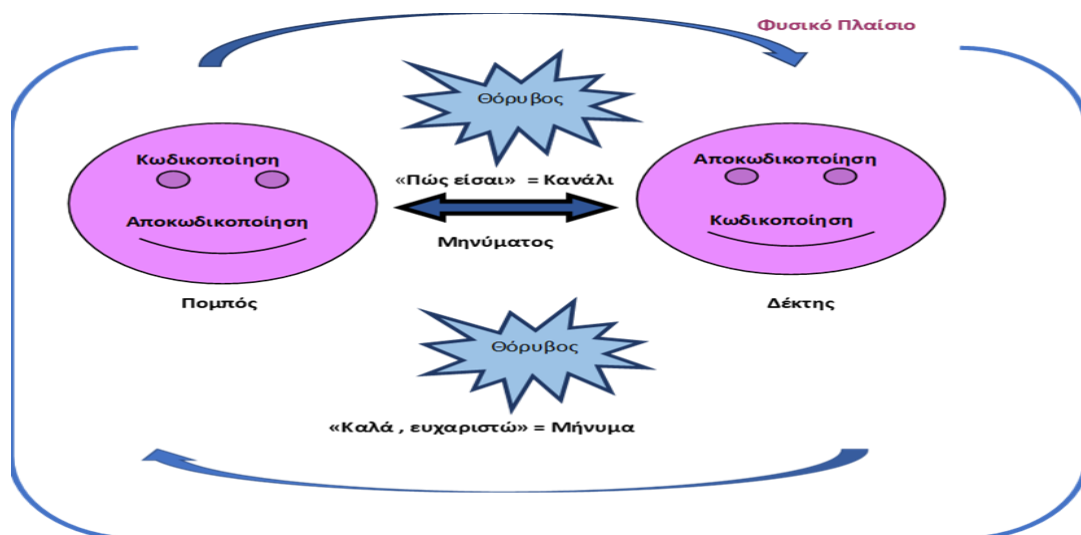
Το γραμμικό μοντέλο επικοινωνίας ή μοντέλο μετάδοσης (μοντέλο Shannon και Weaver) επικοινωνίας παρουσιάζει την επικοινωνία σαν μια γραμμική, μονόδρομη διαδικασία στην οποία ένας αποστολέας εκπέμπει ένα μήνυμα προς ένα δέκτη έχοντας κάποιο σκοπό (Ellis & McClintock, 1994). Αυτό το μοντέλο εστιάζει στον αποστολέα και το μήνυμα μέσα σε μια συνάντηση επικοινωνίας. Αν περιλαμβάνεται και ο δέκτης στο μοντέλο ο ρόλος του θεωρείται πιο πολύ ως στόχος ή σαν τελικό σημείο παρά ως ένα μέρος μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας. (Εικ. 4)

Εικόνα 4 Το Γραμμικό Μοντέλο Επικοινωνίας

Οι μελετητές που σχεδίασαν αυτό το μοντέλο, οι Shannon και Weaver (1949) στην ουσία επεκτάθηκαν σε ένα γραμμικό μοντέλο που είχε σχεδιαστεί από τον Αριστοτέλη αιώνες πριν και περιείχε έναν ομιλητή, ένα μήνυμα και έναν ακροατή. Επηρεάστηκαν επίσης από την εμφάνιση και την εξάπλωση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας που εμφανίστηκαν εκείνη την εποχή όπως τον τηλεγράφο και το ραδιόφωνο (Fiske, 1992). Αν και το μοντέλο μετάδοσης μπορεί να φαίνεται απλό ή ακόμη ανεπαρκώς ανεπτυγμένο σήμερα, η δημιουργία αυτού του μοντέλου επέτρεψε στους μελετητές να εξετάσουν την διαδικασία της επικοινωνίας με νέους τρόπους, κάτι που τελικά οδήγησε σε πιο πολύπλοκα μοντέλα και θεωρίες επικοινωνίας.

Το διαδραστικό μοντέλο ή μοντέλο αλληλεπίδρασης παρουσιάζει την επικοινωνία ως μια διαδικασία στην οποία ο αποστολέας και ο παραλήπτης εναλλάσσουν τις θέσεις τους και δημιουργούν νόημα με την αποστολή μηνύματος και τη λήψη της ανατροφοδότησης λαμβάνοντας υπόψη το φυσικό ή ψυχολογικό πλαίσιο (Schramm, 1997). Αντί να περιγράφει την επικοινωνία σαν μια γραμμική και μονόδρομη διαδικασία, το αλληλεπιδραστικό μοντέλο ενοποιεί και αφομοιώνει την ανατροφοδότηση, η οποία κάνει την επικοινωνία μια αμφίδρομη διαδικασία πολύ περισσότερο διαδραστική. Τα σχόλια περιλαμβάνουν μηνύματα που στέλνονται σαν απάντηση σε άλλα μηνύματα. Η συμπερίληψη ενός βρόχου ανατροφοδότησης οδηγεί επίσης σε μια πιο σύνθετη κατανόηση των ρόλων των συμμετεχόντων σε μια συνάντηση επικοινωνίας. Στην ουσία, αυτό το μοντέλο δεν έχει έναν αποστολέα, ένα μήνυμα και ένα παραλήπτη, αλλά δύο αποστολείς που είναι ταυτόχρονα και δέκτες και ανταλλάσσουν μηνύματα (Εικ.5).

Εικόνα 5 Το Διαδραστικό Μοντέλο Επικοινωνίας

Κάθε ένας από τους επικοινωνούντες εναλλάσσει τους ρόλους του αποστολέα και του παραλήπτη προκειμένου να συνεχιστεί η επικοινωνία. Αν και αυτό φαίνεται σαν μια αντιληπτή και σκόπιμη διαδικασία, οι ρόλοι του αποστολέα και του παραλήπτη εναλλάσσονται πολύ γρήγορα και συχνά χωρίς συνειδητή σκέψη. Το μοντέλο αυτό, είναι λιγότερο επικεντρωμένο στα μηνύματα και περισσότερο στην αλληλεπίδραση.

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι το γραμμικό μοντέλο εστιάζει αν ένα μήνυμα μεταδόθηκε, με ποιο τρόπο μεταδόθηκε και αν παρελήφθη ή όχι, ενώ το διαδραστικό μοντέλο εστιάζει και περιγράφει σε μεγαλύτερο βαθμό την ίδια τη διαδικασία της επικοινωνίας. Στην πραγματικότητα το αλληλεπιδραστικό μοντέλο αναγνωρίζει την ύπαρξη της ταυτόχρονης αποστολής τόσων πολλών μηνυμάτων, και την δυνατότητα πολλά από αυτά να μην ληφθούν καν. Κάποια από αυτά τα μηνύματα ίσως αποσταλούν και ακούσια. Κατά συνέπεια, η αποτελεσματικότητα ή η αποτυχία της επικοινωνία σε αυτό το μοντέλο δεν κρίνεται με βάση το εάν ένα μεμονωμένο μήνυμα μεταδόθηκε και ελήφθη με επιτυχία.

Το αλληλεπιδραστικό μοντέλο λαμβάνει υπόψη το φυσικό και ψυχολογικό πλαίσιο. Το φυσικό πλαίσιο περιλαμβάνει τους περιβαλλοντικούς παράγοντες σε μια συνάντηση επικοινωνίας. Το μέγεθος, η διάταξη, η θερμοκρασία και ο φωτισμός ενός χώρου επηρεάζουν την επικοινωνία. Το ψυχολογικό πλαίσιο περιλαμβάνει τους ψυχικούς και συναισθηματικούς παράγοντες σε μια περίπτωση επικοινωνίας. Το άγχος και τα συναισθήματα είναι μερικά παραδείγματα ψυχολογικών επιρροών που μπορούν να επηρεάσουν την επικοινωνία. Φαινομενικά θετικές ψυχολογικές καταστάσεις, όπως η εμπειρία του συναισθήματος της αγάπης, μπορούν να επηρεάσουν την επικοινωνία.

Καθώς η μελέτη της επικοινωνίας προχωρούσε, τα μοντέλα επεκτάθηκαν για να λάβουν υπόψη περισσότερο τη διαδικασία επικοινωνίας. Αρκετοί μελετητές αντιμετωπίζουν και εξετάζουν την επικοινωνία σαν κάτι περισσότερο από μια απλή διαδικασία που πραγματοποιείται για να γίνονται συνομιλίες και να μεταδίδονται νοήματα. Δεν στέλνουμε μηνύματα όπως οι υπολογιστές ούτε οι ρόλοι του αποστολέα και του παραλήπτη εναλλάσσονται τακτικά καθώς υφίσταται μια αλληλεπίδραση. Κατά τον ίδιο τρόπο, δεν γίνεται να αποφασιστεί και να πραγματοποιηθεί συνειδητά η παύση της επικοινωνίας και αυτό γιατί, τελικά, η επικοινωνία είναι περισσότερα από μια απλή αποστολή και λήψη μηνυμάτων. Το μοντέλο συναλλαγής διαφέρει από τα μοντέλα μετάδοσης και αλληλεπίδρασης σε αρκετά σημεία, ενώ συμπεριλαμβάνει την

ενοποίηση των ρόλων του πομπού (αποστολέα), του δέκτη (παραλήπτη) και του ρόλου του πλαισίου (Barnlund, 1970).

Το συναλλακτικό μοντέλο επικοινωνίας παρουσιάζει την επικοινωνία σαν μια διαδικασία κατά την οποία οι συμμετέχοντες σε αυτή δημιουργούν κοινωνικές πραγματικότητες μέσα σε κοινωνικά, σχεσιακά και πολιτισμικά πλαίσια. Σε αυτό το μοντέλο αυτό η επικοινωνία δε πραγματοποιείται απλά για να ανταλλαχθούν μηνύματα. Η επικοινωνία πραγματοποιείται για δημιουργηθούν σχέσεις, κοινωνικές και διαπολιτισμικές συμμαχίες, να διαμορφωθούν νέες αντιλήψεις για τα άτομα και την κοινωνία, για να δημιουργηθούν νέες κοινότητες και κοινωνικές ομάδες.

Ο ρόλος του αποστολέα και του παραλήπτη στο συναλλακτικό μοντέλο επικοινωνίας διαφέρει σημαντικά από τα άλλα μοντέλα. Αντί να θεωρούνται οι συμμετέχοντες στην επικοινωνία ως αποστολέας και παραλήπτης, τα άτομα σε μια συνάντηση επικοινωνίας αναφέρονται ως φορείς επικοινωνίας. Σε αντίθεση με το διαδραστικό μοντέλο, το οποίο, όπως αναφέρθηκε, εστιάζει στο ότι οι θέσεις αποστολέα και παραλήπτη εναλλάσσονται, το συναλλακτικό μοντέλο υποδηλώνει ότι είμαστε ταυτόχρονα και αποστολείς και δέκτες. Αυτή είναι μια σημαντική διαφοροποίηση και προσθήκη στο μοντέλο, επειδή δίνει τη δυνατότητα της κατανόησης και της προσαρμοστικότητας της επικοινωνίας -για παράδειγμα ενός προφορικού μηνύματος - στη μέση της αποστολής του με βάση την επικοινωνία που λαμβάνεται ταυτόχρονα από τον έτερο επικοινωνούντα (Εικ.6).

Εικόνα 6 Το Συναλλακτικό Μοντέλο Επικοινωνίας

Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι το συναλλακτικό μοντέλο περιλαμβάνει μια πιο σύνθετη κατανόηση του περικειμένου. Το μοντέλο αλληλεπίδρασης περιγράφει το ρόλο του πλαισίου σαν την επιρροή σωματικών και ψυχολογικών επιρροών που εμποδίζουν ή ενισχύουν την επικοινωνία.

Αναμφίβολα οι δύο αυτοί τομείς είναι πολύ σημαντικοί, επικεντρώνονται όμως στη μετάδοση και λήψη μηνυμάτων. Έχει αναφερθεί ότι το μοντέλο συναλλαγών της επικοινωνίας περιγράφει την επικοινωνία σαν μια δύναμη που μετατρέπει και διαμορφώνει την πραγματικότητα μας πριν και μετά την εμφάνιση συγκεκριμένων αλληλεπιδράσεων, άρα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις επιρροές των συμφραζόμενων και όχι μόνο μια μεμονωμένης αλληλεπίδρασης. Προκειμένου να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, το μοντέλο συναλλαγής εξετάζει τα τον τρόπο που τα κοινωνικά, σχεσιακά και πολιτισμικά πλαίσια πλαισιώνουν και επηρεάζουν τις επικοινωνιακές μας συναντήσεις.

1.3.1 Βασικά Μοντέλα Επικοινωνίας

1. Γραμμικά Μοντέλα:

- a. Μοντέλο του Αριστοτέλη: Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι πρέπει να εξετάζονται πέντε στοιχεία μια εκδήλωσης επικοινωνίας για να αναλύεται ο καλύτερος τρόπος επικοινωνίας: ομιλητής, ομιλία, περίσταση, κοινό-στόχος και αποτέλεσμα.
- b. Μοντέλο Lasswell: Το μοντέλο του Lasswell είναι ένα βασικό πλαίσιο για την ανάλυση της μονόδρομης επικοινωνίας θέτοντας πέντε ερωτήσεις: Ποιος, τι (είπε), μέσω ποιου καναλιού, σε ποιον, με ποια αποτελέσματα;
- c. Μοντέλο Shannon-Weaver: το μοντέλο Shannon-Weaver είναι το πρώτο που υπογράμμισε τον ρόλο του «θορύβου» στην επικοινωνία, ο οποίος μπορεί να διαταράξει ή να αλλάξει ένα μήνυμα μεταξύ αποστολέα και παραλήπτη.
- d. Το μοντέλο Berlo (S-M-C-R): το μοντέλο Berlo (S-M-C-R) εξηγεί την επικοινωνία σε τέσσερα βήματα: Πηγή (Source), Μήνυμα (Message), Κανάλι (Channel), και Δέκτης (Receiver).

2. Αλληλεπιδραστικά Μοντέλα:

- a. Μοντέλο Osgood-Schramm: το μοντέλο Osgood-Schramm εξετάζει την αμοιβαία επικοινωνία, δείχνοντας πώς πρέπει να κωδικοποιήσουμε και να ερμηνεύσουμε πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας.
- b. Μοντέλο Westley και Maclean: το μοντέλο Westley και Maclean δείχνει ότι η επικοινωνία μας επηρεάζεται από περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς και προσωπικούς παράγοντες.

3. Συναλλακτικά Μοντέλα:

- a. Συναλλακτικό Μοντέλο του Barnlund: το συναλλακτικό μοντέλο επικοινωνίας του Barnlund υπογραμμίζει το ρόλο των ιδιωτικών και δημόσιων ενδείξεων που επηρεάζουν τα μηνύματά μας.
- b. Κυκλικό Μοντέλο Dance: το κυκλικό μοντέλο του Dance βλέπει την επικοινωνία ως μια κυκλική διαδικασία που γίνεται όλο και πιο περίπλοκη καθώς εμφανίζεται η επικοινωνία, η οποία μπορεί να αναπαρασταθεί από μια ελικοειδή σπείρα.

1.4 Σκοποί της Επικοινωνίας

Η επικοινωνία εξυπηρετεί τέσσερις κυρίως σκοπούς (Χυτήρης,2001:259):

- ✓ Παρέχει πληροφορίες για να ληφθούν αποφάσεις. Οι δέκτες των μηνυμάτων χρειάζονται πληροφορίες προκειμένου να καθορίσουν στόχους, πορείες δράσης για μελλοντικά γεγονότα, ώστε να είναι σε θέση να πάρουν τις σωστές αποφάσεις.
- ✓ Βοηθά στην παρακίνηση. Η επικοινωνία θα ενθαρρύνει την αποδοχή των στόχων που θέτει η ηγεσία της επιχείρησης ή του οργανισμού και με τον τρόπο αυτό επικουρεί την παρακίνηση.
- ✓ Βοηθά στον έλεγχο. Με την επικοινωνία αποσαφηνίζονται τα καθήκοντα, οι εξουσίες και οι ευθύνες των ατόμων καθιστώντας έτσι δυνατό τον έλεγχο της συμπεριφοράς και της απόδοσης των μελών.
- ✓ Βοηθά στην δημιουργία υψηλού ηθικού. Η επικοινωνία επιτρέπει την εκδήλωση των συναισθημάτων και την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών. Μπορεί επίσης να συνεισφέρει στην αποφυγή δυσαρεσκειών και την άμβλυνση αρνητικών συναισθημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Ο όρος σημασιολογία (semasiologie) χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Reising και δηλώνει τον κλάδο της επιστήμης που εξετάζει τις σημασίες των λέξεων. Στη συνέχεια ο Γάλλος σημασιολόγος Breal χρησιμοποίησε για το ίδιο αντικείμενο τον όρο “*semantique*” από το ελληνικό επίθετο *σημαντικός* («ο σημαίνων» ή «ο έχων σημασία» (Μαμπινιώτης, 1985:7). Αναφέρει ο Μπαμπινιώτης ότι η σημασιολογία μπορεί να ορισθεί με δύο σημασίες. Αφενός ως ο κλάδος εκείνος της γλωσσικής επιστήμης που εξετάζει τη σημασιολογική δομή μιας γλώσσας και αφετέρου ως ο τομέας της γραμματικής ο οποίος παράλληλα με τη μορφολογία, τη φωνητική και τη φωνολογία, από μία πλευρά αναλύει τη σημασία των λέξεων και σε συνέχεια ερμηνεύει τη σημασιολογική δομή των προτάσεων.

Ως σημασιολογία ορίζεται συχνά η μελέτη του νοήματος. Πιο ακριβές θα ήταν ίσως να οριστεί ως η μελέτη της σχέσης μεταξύ γλωσσικής μορφής και νοήματος (Kroeger, 2019) ή ως μελέτη της σημασίας στο πλαίσιο της γλωσσολογίας (Lyons, 1996:32), Αυτή η σχέση διέπεται σαφώς από κανόνες, όπως και άλλες πτυχές της γλωσσικής δομής. Για παράδειγμα, κανείς δεν πιστεύει ότι οι ομιλητές απομνημονεύουν κάθε δυνατή πρόταση μιας γλώσσας -κάτι που θα ήταν αδύνατο λόγω της δημιουργικότητας της γλώσσας καθώς νέες και μοναδικές προτάσεις παράγονται κάθε μέρα και γίνονται κατανοητές από τους ανθρώπους που τις ακούν για πρώτη φορά (Kroeger, 2019:4). Για παράδειγμα, κατά την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας οι μαθητές αποκτούν ένα λεξιλόγιο μαζί με ένα σύνολο κανόνων για το συνδυασμό των στοιχείων του λεξιλογίου σε καλοσχηματισμένες προτάσεις που δεν είναι αντιγραμματικές (σύνταξη) καθώς και ένα σύνολο κανόνων για την ερμηνεία των εκφράσεων που σχηματίζονται όταν συνδυάζονται στοιχεία του λεξιλογίου. Όμως, όλα αυτά τα συστατικά πρέπει να είναι κοινά στην γλωσσική κοινότητα για να είναι δυνατή η γλωσσική επικοινωνία. Η μελέτη της σημασιολογίας αφορά την κατανόηση αυτού του κοινού συστήματος κανόνων που επιτρέπει στους ακροατές να ερμηνεύσουν σωστά αυτό που οι ομιλητές σκοπεύουν να κοινωνήσουν (Kroeger, 2019).

Η μελέτη του νοήματος στην ανθρώπινη γλώσσα συχνά χωρίζεται σε δύο μεγάλα τμήματα: η σημασιολογία ασχολείται με την εγγενή σημασία των λέξεων και των προτάσεων ως γλωσσικών εκφράσεων, αφ'εαυτών, ενώ η πραγματολογία ασχολείται

με εκείνες τις πτυχές του νοήματος που προέρχονται ή εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι λέξεις και οι προτάσεις (Cruse, 2010). Κύριο μέλημα της πραγματολογικής θεώρησης είναι η μελέτη της γλώσσας σε σχέση προς τους ομιλητές της στο γενικότερο πλαίσιο της επικοινωνίας (Ντάλτας, 2003:35). Η πραγματολογική προσέγγιση αφορά τους γενικά ισχύοντες μηχανισμούς δια των οποίων το νοούν υποκείμενο μπορεί να αντλήσει από τη γλώσσα που χρησιμοποιείται νόημα πέρα από αυτό που βρίσκεται εγκιβωτισμένο στις λέξεις και στις μεταξύ τους σχέσεις στο πλαίσιο της πρότασης (Ντάλτας, 2003· Levinson 1983). Παρότι η διάκριση μεταξύ των δύο γλωσσικών επιπέδων είναι χρήσιμη και σημαντική, επειδή υπάρχει έντονη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο, παρουσιάζονται προβλήματα στην ακριβή τους διάκριση αλλά ταυτόχρονα υπάρχει έντονο ενδιαφέρον στον τρόπο με τον οποίο διεπιδρούν στην ανθρώπινη επικοινωνία.

2.1 Σημασιολογία

Η σημασιολογία ορίζεται ως η μελέτη της γλωσσικής σημασίας που έχουν τα μορφήματα², οι λέξεις, οι φράσεις και τελικά οι προτάσεις μια γλώσσας. Όλο και περισσότερο η ελάχιστη σημασιολογική μονάδα, το μόρφημα, παραχωρεί τη θέση του στη μέγιστη σημασιολογική δομή, τη σημασία του κειμένου -εκφώνημα- (Μπαμπινιώτης, 1985). Διάφοροι κλάδοι είναι η λεξική σημασιολογία, που ασχολείται με τις λέξεις και τις μεταξύ τους σημασιακές σχέσεις, η προτασιακή σημασιολογία, που μελετά τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε μεγαλύτερες συντακτικές μονάδες της γλώσσας, ή ακόμη και η μελέτη του περικειμένου -η οποία οδηγεί στον κλάδο της πραγματολογίας που θα αναλυθεί παρακάτω (Fromkin, Rodman & Hyams, 2013).

Ακόμη, η σημασιολογία θα μπορούσε να οριστεί και ως η μελέτη του νοήματος όπως κοινωνείται μέσα από τη γλώσσα (Saeed,2011). Αυτό που μας απασχολεί στο σημείο αυτό είναι τι είναι σημασία για το οποίο θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο, με όρους λογικής. Θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό να αναφερθούμε στις τρεις έννοιες που απασχολούν τη σημασιολογία: **λεκτική σημασία, προτασιακή σημασία, και σημασία εκφώνηματος³.**

² Μόρφημα: είναι η μικρότερη μονάδα του λόγου, η οποία είναι φορέας σημασίας ή γραμματικής αξίας και έχει φωνητική μορφή (Τριανταφυλλίδης όπως αναφέρεται στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,2012)

³ Εκφώνημα: είναι το τμήμα του λόγου που περιέχεται ανάμεσα σε δύο σημεία σιωπής (Τριανταφυλλίδης όπως αναφέρεται στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,2012)

Η **λεκτική σημασία** αφορά τη σημασία των λεξημάτων ⁴μιας γλώσσας ενώ η προτασιακή των μεγαλύτερων συντακτικών οντοτήτων που δημιουργούνται από πολλές λέξεις. Για να οριστεί η σημασία του εκφωνήματος, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ εκφωνήματος και πρότασης: μια πρόταση είναι μια γλωσσική έκφραση, μια καλοσχηματισμένη σειρά λέξεων, ενώ ένα εκφώνημα είναι ένα γλωσσικό συμβάν που πραγματοποιείται από έναν συγκεκριμένο ομιλητή σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Η **σημασία της πρότασης** αναφέρεται στο σημασιολογικό περιεχόμενο της πρότασης: το νόημα που προκύπτει από τις ίδιες τις λέξεις, ανεξάρτητα από το πλαίσιο, ενώ η **σημασία του εκφωνήματος** αναφέρεται στο σημασιολογικό περιεχόμενο συν κάθε πραγματολογική σημασία που δημιουργείται από τον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται η πρόταση. Ο Crouse (2007:27) ορίζει την έννοια του εκφωνήματος ως «το σύνολο αυτού που ο ομιλητής σκοπεύει να μεταδώσει δημιουργώντας ένα εκφώνημα».

Ένα ερώτημα που τίθεται από πολλούς θεωρητικούς της σημασιολογίας είναι το τι σημαίνει σημασία (Lyons,1996· Kroeger, 2019). Το πρόβλημα στο συγκεκριμένο σημείο είναι ότι υπάρχει ο κίνδυνος της κυκλικότητας στον ορισμό της έννοιας «έννοια». Ένας τρόπος να αποφευχθεί αυτό είναι να μεταγλωττιστούν φράσεις σε μια μεταγλώσσα, δηλαδή σε μια γλώσσα που δημιουργείται για να περιγράψει την ίδια την γλώσσα, βασιζόμενη στην ιδιότητα της ανακλαστικότητας που συναντά κανείς στις φυσικές γλώσσες (Lyons, 1996:27). Μια από τις πιο συνήθεις μεταγλώσσες της σημασιολογίας είναι η τυπική λογική, η οποία περιγράφεται σε επόμενο κεφάλαιο στο πλαίσιο του κατηγορικού και προτασιακού λογισμού.

Μια προσέγγιση που έχει αποδειχθεί χρήσιμη για τη γλωσσική ανάλυση του νοήματος είναι η εστίαση στον τρόπο με τον οποίο οι ομιλητές χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να μιλήσουν με τον κόσμο. Γνωρίζοντας τη σημασία λέξεων επιτρέπεται ο προσδιορισμός της κατηγορίας των αντικειμένων σε μια συγκεκριμένη κατάσταση ή στο πλαίσιο του λόγου (discourse), στο οποίο μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτές οι λέξεις για να αναφερθούν. Με τον ίδιο τρόπο η γνώση της σημασίας μιας πρότασης θα επιτρέψει τον

⁴ Λέξημα: το σταθερό μέρος της λέξης που μένει μετά την αφαίρεση όλων των προσφυμάτων και είναι φορέας σημασίας: ελεύθερο -λέξη- ή δεσμευμένο -ρίζα- λεξικό μόρφωμα. Χωρίζεται σε δύο υποκατηγορίες, το γλώσσημα -η ελάχιστη γλωσσική μονάδα που είναι φορέας σημασίας- και το μόρφωμα που είναι η μικρότερη μονάδα σημασιολογικού ή γραμματικού περιεχομένου (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2012)

προσδιορισμό του εάν αυτή η πρόταση είναι αληθινή σε μια συγκεκριμένη κατάσταση ή ένα πλαίσιο λόγου (Kroeger, 2019:8).

Σε επόμενο στάδιο, η σημασιακή θεωρία που προβλέπει τις συνθήκες αλήθειας βασίζεται στο ότι, για να μπορέσει να αναλυθεί η σημασία μιας πρότασης, πρέπει να προσδιοριστούν οι συνθήκες που πρέπει να ισχύουν ώστε να είναι αληθής ή ψευδής είτε στην επικοινωνιακή περίσταση είτε στην κατάσταση κόσμου την οποία περιγράφει. Οι φράσεις πρέπει να έχουν τις ίδιες συνθήκες αλήθειας μεταξύ τους για να έχουν ίδιο λογικό περιεχόμενο, κάτι που μας οδηγεί στην αρχή της ισοδυναμίας που προβλέπει ότι οι προτάσεις θα έχουν το ίδιο λογικό περιεχόμενο αποκλειστικά και μόνο εάν έχουν ίδιες συνθήκες αλήθειας (Lyons, 1996:170-172).

Ουσιαστικά η έννοια μιας (δηλωτικής) πρότασης είναι η γνώση ή η πληροφορία που επιτρέπει στους ομιλητές και τους ακροατές να προσδιορίσουν εάν είναι αληθής η πρόταση σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Εάν είναι γνωστό το νόημα μιας πρότασης, η αρχή της συνθετικότητας θέτει έναν σημαντικό περιορισμό στις έννοιες των λέξεων που περιέχει η πρόταση: η σημασία μεμονωμένων λέξεων (και φράσεων) πρέπει να είναι κατάλληλη για να προσδιορίσει συνθετικά το σωστό νόημα ή την πρόταση ως ένα όλον. Ορισμένοι τύποι λέξεων (π.χ. ένα, και, ή αλλά) δεν «αναφέρονται» σε πράγματα στον κόσμο· οι έννοιες τέτοιων λέξεων μπορούν να οριστούν μόνο ως προς την συμβολή τους στις έννοιες των προτάσεων (Kroeger, 2019:9).

Όσον αφορά το πως λειτουργεί μια σημασιολογική θεωρία για μια γλώσσα, αυτή θα προσδιορίσει την κυριολεκτική, συμβατική σημασία των εκφράσεων της γλώσσας. Τυπικά, θεωρείται ότι πυρήνας μιας τέτοιας προδιαγραφής σημασιών είναι μια προδιαγραφή επεκτάσεων όπου η επέκταση ενός σωστού ονόματος (σημαίνον) μπορεί να είναι το αντικείμενο στον πραγματικό κόσμο (σημαινόμενο) που ονομάζεται. Για παράδειγμα, η επέκταση μιας ρηματικής φράσης μπορεί να είναι ένα σύνολο πραγμάτων που περιγράφει η ρηματική φράση, ενώ η επέκταση ενός ποσοτικού δείκτη μπορεί να είναι μια συνάρτηση από σύνολα (σύνολα συνόλων) σε τιμές αλήθειας. Σε απλές περιπτώσεις, η επέκταση μιας σύνθετης έκφρασης θα προσδιορίζεται από τις προεκτάσεις των συστατικών της και τη γραμματική της δομή και, όπου συμβαίνει αυτό, μια σημασιολογική θεωρία αναμένεται να προσδιορίσει τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζεται. Τελικά, η επέκταση (extension) μιας ολόκληρης πρότασης είναι μια τιμή αλήθειας (Gauker, 2012).

Πέρα από τον προσδιορισμό των επεκτάσεων των εκφράσεων, μια σημασιολογική θεωρία μπορεί να αναμένεται να προσδιορίζει τις προθέσεις των εκφράσεων όπως θα αναφερθούμε εκτενέστερα πιο κάτω. Συνήθως, η πρόθεση μιας έκφρασης ταυτίζεται με μια συνάρτηση από πιθανούς κόσμους σε επεκτάσεις. Επιπλέον, ορισμένες από τις εκφράσεις μιας γλώσσας μπορεί να εκφράζουν προθέσεις (intentions): έτσι, το «πιθανώς» μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει μια λειτουργία επειδή παίρνει μια πρόθεση και δημιουργεί την τιμή αλήθειας, αν και μόνο εάν αυτή η πρόθεση είναι μια συνάρτηση από κόσμους προς τιμές αλήθειας, που είναι αληθής σε κάποιο κόσμο. Οι προτάσεις, συχνά ταυτίζονται με τις προθέσεις των προτάσεων (Gauker, 2012).

Ο Lyons (1996:61-62) αναφέρει συγκεντρωτικά τις βασικότερες φιλοσοφικές θεωρίες που απαντούν στο ερώτημα «τι είναι σημασία». Αυτές είναι:

- i. Αναφορική (ή δηλωτική) θεωρία κατά την οποία η σημασία μιας έκφρασης αντιστοιχίζεται σαφώς με αυτό στο οποίο αναφέρεται
- ii. Ιδεοκρατική (ή νοησιαρχική) θεωρία όπου η σημασία μιας έκφρασης είναι η σύλληψη ή η ιδέα με την οποία υπάρχει σύνδεση στο νου όσων κατανοούν την έκφραση
- iii. Συμπεριφοριστική θεωρία κατά την οποία η σημασία μιας έκφρασης είναι είτε το ερέθισμα που την προκαλεί είτε η αντίδραση που προκαλείται είτε ένας συνδυασμός των δύο
- iv. Η θεωρία της χρήσης όπου η σημασία καθορίζεται ή και ταυτίζεται με τη χρήση της στη γλώσσα
- v. Η επαληθευτική θεωρία κατά την οποία η σημασία μιας έκφρασης καθορίζεται από την ικανότητα επαλήθευσης των προτάσεων που την εμπεριέχουν
- vi. Η θεωρία των συνθηκών αλήθειας για την οποία έχει ήδη γίνει αναφορά, όπου η σημασία της έκφρασης είναι η συμβολή στις συνθήκες αλήθειας της πρότασης στην οποία εμπεριέχεται.

2.2 Πραγματολογία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η πραγματολογία είναι ο κλάδος της γλωσσολογίας που ασχολείται περισσότερο με την επικοινωνία και τη σημασία που μεταδίδεται στα πλαίσια αυτής. Κύριο μέλημα της πραγματολογικής θεώρησης είναι δηλαδή, η μελέτη της γλώσσας σε σχέση προς τους ομιλητές της στο πλαίσιο της επικοινωνίας (Ντάλτας,2003:35).

Η προσπάθεια ορισμού της πραγματολογίας ξεκινά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν έγινε για πρώτη φορά κοινή η συζήτηση για την πραγματολογία σε γενικά εγχειρίδια γλωσσολογίας. Οι πιο συνηθισμένοι ορισμοί που δόθηκαν για την πραγματολογία αφορούσαν το νόημα στη χρήση ή νόημα στο περικείμενο⁵. Αν και αυτοί οι ορισμοί είναι αρκετά ακριβείς, και αρκετά ικανοποιητικοί σαν σημείο εκκίνησης, παραμένουν πολύ γενικοί -για παράδειγμα, υπάρχουν πτυχές της σημασιολογίας ιδιαίτερα της σημασιολογίας του τύπου που αναπτύχθηκε από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, που θα μπορούσε κάλλιστα να εμπίπτει στις έννοιες του νοήματος στη χρήση ή του νοήματος στο περικείμενο (Fauconnier, 1985). Τα πιο ενημερωμένα εγχειρίδια τείνουν να εμπίπτουν σε ένα από τα δύο στρατόπεδα -σε εκείνα που εξισώνουν την πραγματολογία με το νόημα του ομιλητή (Levinson,1983)· και εκείνα που την εξισώνουν με την ερμηνεία της (συν)ομιλίας (Sperber & Wilson, 1996), χωρίς να χρησιμοποιούν απαραίτητα αυτούς τους όρους ρητά.

Βεβαίως, ο καθένας από αυτούς τους ορισμούς αποτυπώνει κάτι από τη δουλειά που γίνεται τώρα υπό τον τίτλο της πραγματολογίας, αλλά κανένας από τους δύο δεν είναι απολύτως ικανοποιητικός. Επιπλέον, ο καθένας αντιπροσωπεύει ριζικά διαφορετικές προσεγγίσεις στον κλάδο της πραγματολογίας. Ο όρος «νόημα του ομιλητή» τείνει να προτιμάται από συγγραφείς που έχουν μια ευρεία κοινωνική άποψη του κλάδου, καθώς εστιάζει σταθερά την προσοχή στον παραγωγό του νοήματος αλλά συγχρόνως κρύβει το γεγονός ότι η διαδικασία ερμηνείας όσων ακούμε περιλαμβάνει τη μετάβαση μεταξύ πολλών επιπέδων νοήματος (Fairclough,1992). Ο τελικός ορισμός (ερμηνεία εκφοράς) που προτιμάται από όσους ακολουθούν μια ευρεία γνωστική προσέγγιση, αποφεύγει αυτό το σφάλμα, αλλά με το κόστος της υπερβολικής εστίασης στον δέκτη του

⁵ Περικείμενο: το ανομοιογενές σύνολο των συνοδευτικών του κειμένου στοιχείων που ευθύνεται για την μετατροπή του (Gennete,1997). Εμπεριέχει τον τόπο και τον χρόνο της επικοινωνίας, πιθανά αντικείμενα που υπάρχουν στον χώρο, την ταυτότητα τους, τους ρόλους και τις σχέσεις μεταξύ των συνομιλητών, τις γνώσεις, το αντικείμενο επικοινωνίας τους. Ορίζει το τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται κάποιο γλωσσικό μήνυμα (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,2012).

μηνύματος, που στην πράξη σημαίνει σε μεγάλο βαθμό το να αγνοεί κανείς τους κοινωνικούς περιορισμούς στην παραγωγή εκφοράς.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο προσεγγίσεων, μπορούν να γίνουν κατανοητές αν εξεταστεί τι σημαίνει «επίπεδα νοήματος». Το πρώτο επίπεδο είναι αυτό της αφηρημένης σημασίας, στο δεύτερο γίνεται μετάβαση από το αφηρημένο νόημα στην σημασία των συμφραζόμενων (ονομάζεται επίσης σημασία εκφωνήματος) αποδίδοντας νόημα ή/και αναφορά σε μια λέξη, φράση ή πρόταση. Το τρίτο επίπεδο νοήματος επιτυγχάνεται όταν ληφθεί υπόψη η πρόθεση του ομιλητή, γνωστή ως η ισχύς μιας εκφοράς (Thomas, 2015).

Άλλοι ορισμοί της πραγματολογίας την προσεγγίζουν ως τη μελέτη της γλωσσικής χρήσης, όπου η ερώτηση αφορά το τι γίνεται όταν οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη γλώσσα (Verschueren, 1999), δίνοντας περισσότερη έμφαση στην χρήση και τη δράση –άρα και η πραγματολογία γίνεται αντιληπτή ως επικοινωνιακή δράση (Μπέλλα, 2015). Με αυτή τη λογική, η πραγματολογία γίνεται αντιληπτή και ως η μελέτη της γλωσσικής χρήσης και επικοινωνίας σχετιζόμενη με τις γλωσσικές δομές και τα επικοινωνιακά περικείμενα όπου βρίσκονται αυτές οι δομές (Akmajian et.al. 2017). Η επικοινωνία συχνά θεωρείται αποτυχημένη όταν οι συνομιλητές δεν μοιράζονται τις ίδιες γνώσεις ή τις ίδιες πληροφορίες σχετικά με το περικείμενο.

Συνεπώς, όπως προαναφέρθηκε, η πραγματολογία ασχολείται με τα εκφωνήματα (utterances), τις γλωσσικές εκφράσεις που χρησιμοποιούνται για επιτέλεση ορισμένων λειτουργιών επικοινωνίας σε ορισμένες περιστάσεις (Μπέλλα, 2015).

Εφόσον η πραγματολογία ασχολείται με την επικοινωνία, κάνουμε λόγο για επικοινωνιακό μοντέλο, καθώς η γλώσσα θεωρείται ότι είναι ένα σύστημα μεταβίβασης πληροφοριών. Το επικοινωνιακό μοντέλο, όπως ορίστηκε από τον πατέρα της σύγχρονης γλωσσολογίας Ferdinand de Saussure το 1916 στο εγχειρίδιο *Course in General Linguistics*, αφορά την μεταφορά ενός Μηνύματος από έναν Πομπό σε έναν Δέκτη μέσω ενός διαύλου επικοινωνίας και με χρήση ενός κώδικα επικοινωνίας. Ωστόσο, παρουσιάζονται ορισμένα προβλήματα με το παραδοσιακό μοντέλο επικοινωνίας: το πρόβλημα της αναφοράς, το πρόβλημα της αμφισημίας και της συμφραστικής σημασίας (δηλαδή της σημασίας που αποδίδεται σε μία λέξη ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο χρησιμοποιείται), το πρόβλημα της μη κυριολεξίας στη χρήση της γλώσσας, το πρόβλημα της μη ρητής επικοινωνίας, και το

πρόβλημα της επονομαζόμενης επικοινωνιακής πρόθεσης του ομιλητή (Μπέλλα, 2015). Το τελευταίο θα μας απασχολήσει περισσότερο στην παρούσα μελέτη.

Όταν έχουν λυθεί τα προβλήματα αμφισημίας στην έννοια, την αναφορά και την δομή, έχουμε περάσει από το αφηρημένο νόημα στο περικειμενικό νόημα ή στη σημασία των εκφωνημάτων (Thomas, 2015). Εδώ εντοπίζεται και το πρόβλημα της επικοινωνιακής πρόθεσης -για την κατανόηση του νοήματος δεν επαρκεί η αποκωδικοποίηση της αφηρημένης σημασίας, απαιτείται όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, γνώση του περικείμενου (του περιβάλλοντος στο οποίο βρίσκεται η γλωσσική χρήση), όπως και μια κατανόηση των υποδηλούμενων σημασιών. Αυτό σημαίνει μια συνάρτηση του περικείμενου με τη γλωσσική χρήση που θα βοηθήσει να επιλυθούν τα προηγούμενα τέσσερα προβλήματα, προχωρώντας από την σημασία του εκφωνήματος (utterance meaning) στην ισχύ του εκφωνήματος (utterance force), δηλαδή στις επικοινωνιακές προθέσεις που μεταδίδονται μέσω της γλωσσικής χρήσης (Akmajian et al., 2017:369). Η ισχύς του εκφωνήματος αποτελεί μια έννοια που εισήχθη από τον Austin (1975) και αφορά τις επικοινωνιακές προθέσεις, που αποτελούν και το βασικό αντικείμενο μελέτης της γλωσσολογίας.

Αναφερόμενοι στο περικείμενο, το οποίο από τον Mey (2009) ορίζεται ως «το σύνολο από τις συνθήκες βάσει των οποίων προσδιορίζονται οι προθέσεις και οι στόχοι των συνομιλητών μαζί με όσα λέγονται ή όσα θα λεχθούν στα πλαίσια μιας επικοινωνιακής περίπτωσης», αναγνωρίζονται τρία είδη περικειμένου:

1. Το γλωσσικό περικείμενο/συγκείμενο, δηλαδή τα συμφραζόμενα σε μια συνομιλία
2. Το περιστασιακό περικείμενο, δηλαδή το που και το πότε σε μια επικοινωνιακή περίπτωση
3. Το γνωστικό περικείμενο, δηλαδή γνώσεις των συνομιλητών είτε ο ένας για τον άλλο (διαπροσωπική) είτε η γνώση του κόσμου (πολιτισμική).

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στον, ίσως πληρέστερο στην επιστήμη της γλωσσολογίας ορισμό για την πραγματολογία που έχει δοθεί από τον Crystal (1997:301), όπου η πραγματολογία ορίζεται ως «η μελέτη της γλώσσας από τη σκοπιά των χρηστών, ιδιαίτερα των επιλογών που κάνουν, των περιορισμών που αντιμετωπίζουν στη χρήση της γλώσσας στην κοινωνική αλληλεπίδραση και των επιπτώσεων που έχει η χρήση της γλώσσας στους άλλους συμμετέχοντες στην πράξη της επικοινωνίας».

2.3 Γλωσσικές Πράξεις (Speech Acts)

Στα πλαίσια της κοινωνικής μας αλληλεπίδρασης και της ικανότητας της γλώσσας να επιτυγχάνει επικοινωνιακούς στόχους δημιουργείται η προσδοκία ό,τι λέγεται να έχει και ορισμένες συνέπειες για εμάς, του συνομιλητές και τον κόσμο. Χρησιμοποιούμε τον λόγο για να επιτύχουμε κάποια πράγματα. Στα πλαίσια του φαινομένου αυτού ορίστηκε από τον Austin (1975) η έννοια της γλωσσικής πράξης (speech acts) που υποστήριξε ότι η γλωσσική σημασία δεν εξαντλείται στην περιγραφική δυνατότητα της γλώσσας, χαρακτήρισε το φαινόμενο αυτό ως «περιγραφική πλάνη» και ανέδειξε τον διαπροσωπικό και κοινωνικό ρόλο της γλώσσας κατά την επικοινωνία. Η άποψη αυτή αναπτύχθηκε περαιτέρω από τον Αμερικανό φιλόσοφο J.R. Searle (1969).

Η θεωρία της γλωσσικής πράξης ασχολείται με τους τρόπους με τους οποίους οι λέξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο για την παρουσίαση πληροφοριών αλλά και για την πραγματοποίηση ενεργειών. Λαμβάνει υπόψη τρία επίπεδα ή συστατικά των ομιλιών:

- **Λεκτικές ή εκφωνητικές πράξεις (locutionary acts)** που είναι η έκφραση μιας ουσιαστικής δήλωσης, η ίδια η εκφώνηση μιας φράσης με σημασιολογικό περιεχόμενο σε οποιαδήποτε φυσική γλώσσα
- **Προσλεκτικές πράξεις (illocutionary acts)** όταν λέγεται κάτι με κάποιο σκοπό, όπως για παράδειγμα η ενημέρωση, και ταυτίζεται με την επικοινωνιακή πρόθεση
- **Υπερ-λεκτικές πράξεις (perlocutionary acts)** που αναφέρονται στα αποτελέσματα των πράξεων στους συνομιλητές και τον κόσμο (Austin, 1975:62-63).

Ο Searle (1969:47) όρισε επίσης τις συνθήκες που πρέπει να ακολουθούνται για την επιτυχία των γλωσσικών πράξεων. Αυτές είναι:

- Η πρόθεση του ομιλητή να γίνει κατανοητό το εκφώνημα του
- Η καταλληλότητα του εκφώνηματος για μια πράξη
- Οι συνθήκες περιεχομένου (propositional content) δηλαδή οι περιορισμοί που θα ισχύουν για το περιεχόμενο
- Οι προπαρασκευαστικές συνθήκες, δηλαδή οι συνθήκες που θα πρέπει να υπάρχουν στον κόσμο

- Η συνθήκη ειλικρίνειας, δηλαδή να είναι δεδομένη η πρόθεση του ομιλητή -η πιο αμφιλεγόμενη συνθήκη- και,
- Ουσιώδης συνθήκη, δηλαδή η πρόθεση από τον ομιλητή το εκφώνημα του να θεωρηθεί αναγνωρίσιμη πράξη από τον συνομιλητή.

2.4 Αρχή της Συνεργασίας και Συνομιλιακά Αξιώματα

Πριν προχωρήσουμε στη σημασία όλων των παραπάνω για το νόημα και την τιμή αλήθειας μιας πρότασης, πρέπει να γίνει αναφορά στο συνομιλιακό υπονόημα (conversational implicature)⁶. Ο Grice στο θεμελιώδες έργο ‘Logic and Conversation’ (1975) , υποστηρίζει την ύπαρξη του υπονοήματος (implicature), δηλαδή ένας είδος σημασίας που δεν λαμβάνει σημασιολογική κωδικοποίηση αλλά προκύπτει σε περικείμενο, υποστηρίζοντας πως όσα υπονοούνται είναι βασικά για τη σημασία του ομιλητή. Θεωρεί ότι η ύπαρξη αυτών των υπονοημάτων συνδέεται με κάποιες αρχές της συνομιλίας που ακολουθούνται. Αυτή η αρχή ονομάζεται **Αρχή της Συνεργασίας (Cooperative Principle)** και βασίζεται σε τέσσερα αξιώματα (conversational maxims), τα οποία είναι ως εξής: **το αξίωμα της ποσότητας (quality maxim)**, όπου κάποιος προσπαθεί να είναι όσο πιο ενημερωτικός μπορεί, και δίνει όσες πληροφορίες χρειάζεται και όχι περισσότερες· **το αξίωμα της ποιότητας (quantity maxim)**, όπου κάποιος προσπαθεί να είναι ειλικρινής και δεν δίνει πληροφορίες που είναι ψευδείς ή που δεν υποστηρίζονται από στοιχεία· **το αξίωμα της συνάφειας (relation maxim)**, όπου κάποιος προσπαθεί να λέει πράγματα που είναι σχετικά με τη συζήτηση· **το αξίωμα του τρόπου (manner maxim)**, όταν κάποιος προσπαθεί να είναι όσο πιο ξεκάθαρος, σύντομος και όσο πιο τακτικός μπορεί σε αυτά που λέει και όπου αποφεύγει την αδιάφανη έκφραση και την ασάφεια.

Όπως ισχύουν οι αρχές, μπορεί να υπάρχει μια επικάλυψη όσον αφορά το μήκος όσων λέει κάποιος, μεταξύ των αρχών της ποσότητας και του τρόπου. Αυτή η επικάλυψη μπορεί να εξηγηθεί (εν μέρει αν όχι εξολοκλήρου) με το να σκεφτεί κανείς το μέγιστο της ποσότητας ως προς τις μονάδες πληροφοριών. Με άλλα λόγια, εάν υποθέσουμε ότι ο ακροατής χρειάζεται πέντε μονάδες πληροφοριών από τον ομιλητή αλλά λάβει λιγότερες ή περισσότερες από τον αναμενόμενο αριθμό, τότε ο ομιλητής σπάει το

⁶ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον Grice (1975) για να αναφερθεί στις συνεπαγωγές που χρησιμοποιούμε προκειμένου να γεφυρώσουμε τη σημασιολογική απόσταση μεταξύ αυτού που λέγεται και αυτού που εννοείται.

μέγιστο ή το ελάχιστο της ποσότητας. Ωστόσο, εάν ο ομιλητής δίνει τις πέντε απαιτούμενες μονάδες πληροφοριών, αλλά είτε είναι πολύ απότομος είτε μακροσκελείς στη μεταφορά τους στον ακροατή, τότε παραβιάζεται το αξίωμα του τρόπου. Ωστόσο, η διαχωριστική γραμμή μπορεί να είναι λεπτή και μάλλον ασαφής, και υπάρχουν φορές που μπορεί να ειπωθεί ότι και οι δύο αρχές της ποσότητας και της ποιότητας σπάνε από τους ίδιους παράγοντες.

2.5 Διαφορές Μεταξύ Σημασιολογίας και Πραγματολογίας

Τα πεδία της σημασιολογίας και πραγματολογίας είναι αφιερωμένα στη μελέτη της σημειωτικής γλώσσας⁷. Το γεγονός ότι δύο ξεχωριστοί κλάδοι έχουν αναπτυχθεί για το σκοπό αυτό αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης γλώσσας ως σημειωτικού συστήματος καθώς και τη συζήτηση για το πώς πρέπει να αναλυθεί. Αυτή η πολυπλοκότητα είναι τουλάχιστον τεσσάρων τύπων.

Πρώτον, χρησιμοποιούμε τη γλώσσα όχι μόνο για να αναπαραστήσουμε πληροφορίες ή σκέψεις στον εαυτό μας και να τις μεταδώσουμε σε άλλους, αλλά και για να ενεργήσουμε και να αλληλοεπιδράσουμε με άλλους με τρόπους που δεν έχουν άμεση σχέση με τη μετάδοση πληροφοριών, όπως χαιρετισμούς και επιφωνήματα ή εντολές.

Δεύτερον, η γλώσσα είναι ταυτόχρονα εξαιρετικά συστηματική και ευέλικτη. Από τη μία πλευρά, οι συνομιλητές βρίσκονται υπό ισχυρή πίεση να είναι συνεπείς στη χρήση της γλώσσας για τη μετάδοση μηνυμάτων. Διαφορετικά η επικοινωνία θα ήταν πιο δύσκολη και λιγότερο αξιόπιστη από ό,τι είναι. Από την άλλη πλευρά, συνεχώς καινοτομούν στη χρήση υπαρχουσών γλωσσικών μορφών για να μεταφέρουν νέα, και μερικές φορές ακόμη και ριζικά διαφορετικά μηνύματα, μέσω μεταφοράς, ειρωνείας και άλλων μέσων.

Τρίτον, ακόμη κι αν υποθέσουμε κάποια σταθερότητα στη σχέση μεταξύ γλωσσικών στη μορφή και του τι ανακοινώνεται, το άμεσο πλαίσιο χρήσης είναι σχεδόν πάντα κρίσιμο για τον προσδιορισμό του τι ακριβώς μεταφέρει ο ομιλητής σε κάθε δεδομένη περίπτωση.

⁷ Σημειωτική: είναι η επιστήμη που μελετά κάθε πολιτισμική διαδικασία ως διαδικασία επικοινωνίας (Eco, όπως αναφέρεται στο Κουρδής, 2020). Η γλώσσα είναι μια «κοινωνική σημειωτική» που υπεισέρχεται κατά κάποιο τρόπο στην κοινωνική δόμηση στις εμπειρίας (Frances, 1999).

Τέλος, ορισμένες γλωσσικές μορφές είναι συμβατικές ειδικά για να βοηθήσουν τους συνομιλητές να διαχειριστούν τον λόγο, και η σημειωτική τους αξία, κατά μια έννοια, είναι μετα-επικοινωνιακή (McNally,2013). Ωστόσο, η πολυπλοκότητα του τι είναι η σημασία και πως μεταδίδεται έχει οδηγήσει σε διαφορετικές συγκεκριμένες αντιλήψεις της διάκρισης σημασιολογίας /πραγματολογίας, που συνδέονται με διαφορετικές εμπειρικές και θεωρητικές ανησυχίες.

Αρχικά, οι μελετητές αποδίδουν στον Charles Morris (1938) τον πρώτο επίσημο ορισμό της διάκρισης σημασιολογίας/πραγματολογίας. Ο Morris όρισε τη σημασιολογία ως τη μελέτη «των σχέσεων των σημείων με τα αντικείμενα στα οποία εφαρμόζονται τα σημεία» και την πραγματολογία ως τη μελέτη «των σχέσεων των σημείων με τους διερμηνείς τους». Αυτοί οι ορισμοί αποτελούσαν μέρος μιας πολύ γενικής θεωρίας της σημειωτικής που αναγνώριζε μια διάκριση μεταξύ της ανησυχίας για την αναγκαιότητα της σχέσης των σημείων με τα αντικείμενα που δηλώνουν και των οποίων οι ιδιότητες είναι αληθινές -το πεδίο της σημασιολογίας- και για τη γλώσσα ως έναν τύπο επικοινωνιακής δραστηριότητας, προέλευσης και φύσης, μέσω της οποίας τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας είναι σε θέση να ανταποκριθούν πιο ικανοποιητικά στις ατομικές και κοινωνικές τους ανάγκες -το πεδίο της πραγματολογίας-. Αυτή η πολύ ευρεία κατανόηση της διάκρισης, και ειδικότερα ο χαρακτηρισμός του τομέα της πραγματιστικής, συνδέεται ιδιαίτερα με κλάδους όπως η ρητορική, η κριτική ανάλυση λόγου, οι επικοινωνιακές μελέτες και η διαπολιτισμική πραγματολογία, και γενικότερα με μελετητές που ασχολούνται κυρίως με τη χρήση της γλώσσας σε αντίθεση με τη δομή όπως οι Θεωρητικοί των Γλωσσικών Πράξεων (Austin,1975; Searle,1969).

Ωστόσο, στην κοινότητα των μελετητών που ασχολούνται ειδικά με τη σχέση των σημείων με τα αντικείμενα που δηλώνουν και των οποίων οι ιδιότητες δηλώνονται πραγματικά, μια κάπως στενότερη διάκριση αναφέρεται χαρακτηριστικά με τους όρους «σημασιολογία» και «πραγματολογία». Το κρίσιμο γεγονός είναι ότι, ακόμη και αν υπάρχει περιορισμός σε περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται η γλώσσα για τη μετάδοση πληροφοριών, διαπιστώνουμε ότι η ίδια, πλήρως αποσαφηνισμένη έκφραση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να μεταδώσει πολύ διαφορετικά μηνύματα ή κατά τον Grice (1975), συνομιλιακά υπονοήματα – αναφέρεται ο Grice στο μηχανισμό που συνδέει την ρητή σημασία (αυτή δηλαδή που εκφράζεται) με την υπονοούμενη.

Περιορίζοντας ακόμη περισσότερο την εστίαση, υπάρχει ένας τρίτος τρόπος καθορισμού των ορίων μεταξύ σημασιολογίας και πραγματολογίας. Ακόμη κι αν αφαιρεθεί η ύπαρξη του υπονοήματος, τα παραδείγματα της εξάρτησης του νοήματος από τα συμφραζόμενα είναι ανεξάντλητα στη φυσική γλώσσα. Η ανάλυση αυτού του φαινομένου έχει προκαλέσει σημαντική συζήτηση, ιδιαίτερα στο πεδίο της φιλοσοφίας της γλώσσας. Μερικοί φιλόσοφοι όπως ο Charles Travis (2017), έχουν υποστηρίξει ότι αυτά (τα παραδείγματα εξάρτησης του νοήματος από τα συμφραζόμενα), καμία συνεπής σημασιολογική αναπαράσταση με τη μορφή των συνθηκών αλήθειας δεν μπορεί να τα αποδώσει με νόημα στις προτάσεις -μια τέτοια άποψη μπορεί να θεωρηθεί ριζικά βασισμένη στα συμφραζόμενα. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι φιλόσοφοι υποστήριξαν ότι υπάρχουν προτάσεις που μπορούν στην πραγματικότητα να συσχετιστούν με προτάσεις ανεξάρτητες από το περιεχόμενο, αλλά ότι αυτές είναι ελάχιστες σε περιεχόμενο (Borg, 2004).

Μια ενδιαμέση προσέγγιση παρέχει μια αναπαράσταση που περιέχει μία ή περισσότερες παραμέτρους που εξαρτώνται από το περιβάλλον στις οποίες πρέπει να εκχωρηθούν τιμές προτού η πρόταση μπορεί να συσχετιστεί με μια άλλη πρόταση, και μόνο όταν προσδιοριστεί αυτή η πρόταση, μπορούν να πραγματοποιηθούν συμπερασματικές διαδικασίες όπως ο υπολογισμός του υπονοήματος (Szabo, 2001). Από μια τέτοια άποψη, το σημασιολογικό περιεχόμενο μια λέξης και κατ'επέκταση, μιας πρότασης που την περιέχει, είναι ακριβώς αυτό που δεν εξαρτάται από το περιεχόμενο, ενώ οι διαδικασίες με τις οποίες οι τιμές εκχωρούνται σε παραμέτρους που εξαρτώνται από περιεχόμενο θεωρούνται πραγματικές. Αυτή η τελευταία άποψη συνεπάγεται ότι η πρόταση που εκφράζεται με τον ισχυρισμό μιας πρότασης -δηλαδή με την έννοια του Grice αυτό που λέγεται- θα εξαρτηθεί όχι μόνο από το σημασιολογικό της περιεχόμενο αλλά και από πραγματολογικούς παράγοντες που είναι διαφορετικοί από εκείνους που εμπλέκονται στον υπολογισμό του υπονοήματος. Με άλλα λόγια, η σημασιολογία είναι ο τομέας της ανεξάρτητης από περιεχόμενο συνιστώσας τους περιεχομένου, ενώ η πραγματολογία είναι ο τομέας της συνιστώσας περιεχομένου που εξαρτάται από το περιεχόμενο. Το σημασιολογικό περιεχόμενο μια κατηγορηματικά χρησιμοποιούμενης δηλωτικής πρότασης με αυτή την έννοια μπορεί επομένως, σε ορισμένες περιπτώσεις να μην είναι πλήρης πρόταση αλλά ελλιπής. Με πιο ακριβείς όρους, μπορεί να γίνει κατανοητό ως συνάρτηση από τα περιεχόμενα στις προτάσεις (McNally, 2013).

Τέλος, ειδικά σε ορισμένους τομείς της γλωσσολογίας, η σημασιολογία έχει συσχετιστεί με τη μελέτη εκείνων των πτυχών του συμβατικού περιεχομένου που καθορίζουν τις συνθήκες στις οποίες μια πρόταση είναι αληθής, ενώ η πραγματολογία -μερικές φορές αναφέρεται ως τυπική πραγματολογία- περιλαμβάνει τη μελέτη αυτών των συμβατικών πτυχών νοήματος που δεν συμβάλλουν στο περιεχόμενο με συνθήκες αλήθειας, συμπεριλαμβανομένων ιδίων των συνθηκών υπό τις οποίες η χρήση μιας πρότασης είναι ευχάριστη στο λόγο. Αυτός ο τελευταίος τρόπος διάκρισης μεταξύ σημασιολογίας και πραγματολογίας είναι ριζικά διαφορετικός από τους δύο προηγούμενους στο βαθμό που βασίζεται σε μια ειδική γλωσσική και όχι εξωγλωσσική έννοια του περιεχομένου, και επειδή περιλαμβάνει στο πεδίο εφαρμογής της πραγματολογίας πτυχές της ερμηνείας που συμβατικοποιούνται σε ορισμένες κατασκευές και έτσι διαφέρουν από γλώσσα σε γλώσσα (Prince, 1998).

Συνοπτικά οι διαφορές παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί (Εικ.7)

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ vs ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ	
ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ	ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Μελέτη τη γλωσσικής σημασίας που έχουν τα μορφήματα, οι λέξεις, οι φράσεις και τελικά οι προτάσεις μιας γλώσσας ➤ Ερμηνεία ανεξάρτητη από τα συμφραζόμενα ή εξωγλωσσικούς παράγοντες ➤ Ερμηνεία ανεξάρτητη από την πρόθεση του ομιλητή ➤ Μονάδα ανάλυσης: πρόταση 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Μελέτη της σημασίας του περιεχομένου (γλωσσικού και περιστασιακού) ✓ Ερμηνεία και γνώση των έμμεσων νοημάτων που προκύπτουν από τη χρήση της γλώσσας σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας ✓ Ασχολείται με την ανάκτηση των σκέψεων που σκοπεύουν να μεταφέρουν οι άνθρωποι με τις προσλεκτικές πράξεις τους ✓ Μονάδα ανάλυσης: εκφώνημα

Εικόνα 7 Διαφορές Σημασιολογίας Πραγματολογίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

3.1 Σημασία και αλήθεια

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οποιαδήποτε πρόταση δεν είναι από μόνη της ψευδής ή αληθής: η τιμή της αλήθειας της σχετίζεται από το περιεχόμενο της, τη σχέση της με τον πραγματικό κόσμο και άλλες συνθήκες (Kroeger, 2019). Συνεπώς, το να γνωρίζει κανείς τη σημασία μιας πρότασης δε σημαίνει ότι γνωρίζουμε το αν η πρόταση αυτή είναι αληθής ή όχι σε μια κατάσταση, αλλά γνωρίζουμε τον τύπο της κατάστασης όπου η πρόταση είναι αληθής.

Μια κοινή άποψη των σημασιών των προτάσεων εκφράζεται από τους Dowty κ.α. (1981:4) ως : «για να γνωρίζουμε το νόημα μιας [δηλωτικής] πρότασης πρέπει να γνωρίζουμε πως θα έπρεπε να είναι ο κόσμος για να είναι αληθής η πρόταση».

Το νόημα μιας απλής δηλωτικής πρότασης, ονομάζεται λογική πρόταση (proposition). Μια λογική πρόταση είναι ένας ισχυρισμός για τον κόσμο που μπορεί (γενικά) να είναι αληθής σε ορισμένες καταστάσεις και ψευδής σε άλλες. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι μια πρόταση, ως γραμματική οντότητα, δεν μπορεί να έχει αξία αλήθειας. Οι ομιλητές μιλούν ειλικρινά όταν χρησιμοποιούν μια πρόταση για να εκτελέσουν έναν συγκεκριμένο τύπο ομιλίας, δηλαδή μια δήλωση (κάνοντας ισχυρισμό για τον κόσμο), υπό τον όρο ότι η σημασία (δηλαδή η έννοια) της πρότασης αντιστοιχεί στην κατάσταση για την οποία γίνεται ο ισχυρισμός. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, όταν χαρακτηρίζονται οι προτάσεις ως αληθείς ή ψευδείς, χρησιμοποιείται ένας κοινός αλλά ανακριβής τρόπος ομιλίας. Είναι η λογική πρόταση που εκφράζεται από την πρόταση, και όχι η ίδια η πρόταση, που μπορεί να είναι αληθής ή ψευδής (Kroeger, 2019).

Υπάρχουν διάφοροι τύποι λογικών προτάσεων: κάποιες μπορεί να είναι πάντα αληθείς, κάποιες που δεν μπορούν ποτέ να είναι αληθείς, και κάποιες (η τυπική περίπτωση) που μπορεί να είναι είτε αληθείς είτε ψευδείς ανάλογα με την κατάσταση.

Η σημασία μιας πρότασης καθορίζει τις συνθήκες αλήθειας της. Ορισμένες λογικές προτάσεις έχουν την ενδιαφέρουσα ιδιότητα να είναι αληθείς υπό όλες τις συνθήκες - δεν υπάρχουν καταστάσεις στις οποίες μια τέτοια λογική πρόταση θα ήταν ψευδής. Αυτές οι προτάσεις ονομάζονται αναλυτικές προτάσεις ή ταυτολογίες (π.χ. «ό,τι είναι

να γίνει θα γίνει»). Επειδή οι αναλυτικές προτάσεις είναι πάντα αληθείς, δεν είναι πολύ πληροφοριακές. Ο ομιλητής που δεσμεύεται για την αλήθεια μιας τέτοιας πρότασης δεν ισχυρίζεται καθόλου για την κατάσταση του κόσμου, επειδή η αλήθεια της πρότασης εξαρτάται μόνο από το νόημα των λέξεων. Ωστόσο, έχουν επικοινωνιακή αξία, αλλά αυτή η τιμή δεν μπορεί να προέλθει από το σημασιολογικό (ή το υπό όρους αλήθειας) περιεχόμενο της εκφοράς. Η επικοινωνιακή αξία αυτών των ρημάτων προέρχεται εξ ολοκλήρου από τα πραγματικά συμπεράσματα που προκαλούν.

Η αντίθετη κατάσταση είναι επίσης δυνατή, δηλαδή προτάσεις που είναι ψευδείς σε κάθε δυνατή κατάσταση που μπορεί να φανταστεί κανείς. Οι προτάσεις αυτού του τύπου λέγεται ότι είναι αντιφάσεις. Για άλλη μια φορά, ένας ομιλητής που εκφέρει μια πρόταση αυτού του τύπου δεν υποστηρίζει την αλήθεια υπό όρους για την κατάσταση του κόσμου, αφού δεν υπάρχουν προϋποθέσεις υπό τις οποίες η πρόταση μπορεί να είναι αληθινή. Η επικοινωνιακή αξία του ρητού πρέπει να προκύπτει από σημασιολογικά συμπεράσματα.

Οι λογικές προτάσεις που δεν είναι ούτε αντιφάσεις ούτε αναλυτικές λέγονται συνθετικές. Αυτές οι λογικές προτάσεις μπορεί να είναι αληθείς σε ορισμένες περιπτώσεις και ψευδείς σε άλλες, επομένως ο προσδιορισμός της αξίας της αλήθειας τους απαιτεί όχι μόνο την κατανόηση της σημασίας τους αλλά και τη γνώση για την τρέχουσα κατάσταση του κόσμου ή την υπό συζήτηση κατάσταση. Οι περισσότερες από τις (δηλωτικές) προτάσεις που παράγουν οι ομιλητές στον καθημερινό λόγο είναι αυτού του τύπου.

Σημαντικές είναι και οι σημασιολογικές σχέσεις μεταξύ των λογικών προτάσεων. Για παράδειγμα μεταξύ των φράσεων: (α) ο X άφησε το θρόνο του για να παντρευτεί την Ψ, και (β) ο X δεν είναι πλέον βασιλιάς, όταν η (α) είναι αληθής ή ψευδής, το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και για τη (β), και η σχέση αυτή είναι μεταξύ των σημασιών των προτάσεων χωρίς να εξαρτάται από το περιεχόμενο.

Αυτό το είδος της σχέσης είναι γνωστό ως συνεπαγωγή (entailment). Η πρόταση (β) συνεπάγεται την πρόταση (α), ή ακριβέστερα, η λογική πρόταση που εκφράζεται από την (β) συνεπάγεται από την λογική πρόταση που εκφράζεται από την (α). Μπορούμε να πούμε ότι η πρόταση χ συνεπάγεται την πρόταση ψ μόνο σε περίπτωση που ισχύουν τα ακόλουθα τρία πράγματα (Cruse,2000):

- i. Όποτε η χ είναι αληθής, είναι λογικά απαραίτητο η ψ να είναι επίσης αληθής

- ii. Όποτε η χ είναι ψευδής, είναι λογικά απαραίτητο η ψ να είναι επίσης ψευδής
- iii. Αυτές οι σχέσεις προέρχονται απευθείας από τις έννοιες των χ και ψ και δεν εξαρτώνται από το περιεχόμενο της εκφοράς.

Αντιθέτως, οι προτάσεις που δεν μπορούν και οι δύο να είναι αληθείς ονομάζονται αντιφατικές ή ασύμβατες. Παραδοσιακά, έχουν αναγνωριστεί δύο διαφορετικοί τύποι ασυμβατότητας. Οι λογικές προτάσεις που πρέπει να έχουν αντίθετες τιμές αλήθειας σε κάθε περίπτωση λέγεται ότι είναι αντιφατικές. Για παράδειγμα, οποιαδήποτε πρόταση χ πρέπει να έχει την αντίθετη τιμή αλήθειας από την άρνηση της (όχι χ) σε όλες τις περιπτώσεις. Από την άλλη, είναι δυνατόν δύο προτάσεις να είναι ασύμβατες χωρίς να είναι αντιφατικές. Αυτό θα σήμαινε ότι δεν μπορούν να είναι και οι δύο αληθείς, αλλά θα μπορούσαν να είναι και οι δύο ψευδείς σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Αναφερόμαστε σε τέτοια ζεύγη, ως αντίθετες προτάσεις.

Τέλος, δύο προτάσεις λέγονται ανεξάρτητες όταν δεν είναι ούτε ασύμβατες ούτε συνώνυμες και όταν καμία από αυτές δεν συνεπάγεται την άλλη. Εάν δύο προτάσεις είναι ανεξάρτητες, δεν υπάρχει εξάρτηση στην τιμή της αλήθειας μεταξύ των δύο προτάσεων – το να γνωρίζουμε την τιμή της αλήθειας της μιας δεν παρέχει αρκετές πληροφορίες για γνωρίζουμε την αξία αλήθειας της άλλης.

3.2 Λογική της Αλήθειας

Η αναπαράσταση της πολυπλοκότητας της φυσικής γλώσσας με τη χρήση της τυπικής λογικής δεν είναι εύκολη εργασία, αλλά υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους πολλοί μελετητές βρήκαν την προσπάθεια που απαιτείται για την υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης χρήσιμη.

Πρώτον, κάθε ανθρώπινη γλώσσα χαρακτηρίζεται από ασάφεια, αμφισημία, σχήματα λόγου κτλ. Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί στην πραγματικότητα να αποτελούν πλεονέκτημα για επικοινωνιακούς σκοπούς, αλλά καθιστούν δύσκολη την παροχή ακριβών και ξεκάθαρων περιγραφών σημασιών λέξεων και προτάσεων στις φυσικές γλώσσες. Η χρήση της τυπικής λογικής ως μεταγλώσσας αποφεύγει τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα.

Δεύτερον, ένας τρόπος μέτρησης της επιτυχίας ή της επάρκειας μια σημασιολογικής ανάλυσης είναι αν μπορεί να εξηγήσει ή να προβλέψει διάφορες νοηματικές σχέσεις

μεταξύ προτάσεων, όπως συνεπαγωγή, παράφραση ή ασυμβατότητα. Η λογική είναι η επιστήμη των συμπερασμάτων. Εάν οι έννοιες δύο προτάσεων μπορούν να δηλωθούν ως λογικοί τύποι, η λογική παρέχει πολύ ακριβείς κανόνες και μεθόδους για τον προσδιορισμό του εάν η μια ακολουθεί ως λογική συνέπεια της άλλης (συνεπακόλουθο), εάν η κάθε μια ακολουθεί ως λογική συνέπεια της άλλης (παράφραση) ή αν τα δύο είναι λογικά ασυνεπή, δηλαδή δεν μπορούν να είναι αληθή και τα δύο (ασυμβατότητα).

Τρίτον, είναι συχνά χρήσιμο να ελέγχεται μια υπόθεση σχετικά με το νόημα μιας πρότασης εκφράζοντας την σε λογική μορφή και στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας τους κανόνες της λογικής εξαγωγής για να δούμε ποιες θα είναι οι συνέπειες. Μια υπόθεση: έστω ότι μια ανάλυση προβλέπει ότι μια συγκεκριμένη πρόταση p θα πρέπει να σημαίνει χ , και έστω ότι μπορεί ναδειχθεί ότι εάν ένα άτομο πιστεύει το χ , είναι λογικό να πιστεύει το ψ . Τώρα έστω ότι οι φυσικοί ομιλητές της γλώσσας πιστεύουν ότι δεν θα υπήρχε ασυνέπεια στον ισχυρισμό της εν λόγω πρότασης αλλά στην άρνηση του ψ . Αυτή η αναντιστοιχία μεταξύ της λογικής συμπερασμάτων και της διαίσθησης του ομιλητή μπορεί να δώσει λόγους να θεωρηθεί ότι το p δεν είναι τελικά η σωστή έννοια της πρότασης.

Τέταρτον, η τυπική λογική έχει αποδειχθεί ότι είναι ένα πολύ ισχυρό εργαλείο για τη μοντελοποίηση της συνθετικότητας, δηλαδή για την εξήγηση του τρόπου με τον οποίο μπορούν να προβλεφθούν οι έννοιες των προτάσεων από τις έννοιες των λέξεων που περιέχουν και τη συντακτική δομή που χρησιμοποιείται για τον συνδυασμό αυτών των λέξεων. Αυτός είναι ένας από τους θεμελιώδεις στόχους της σημασιολογικής ανάλυσης.

Τέλος, η τυπική λογική είναι ένα αναδρομικό σύστημα. Αυτό σημαίνει ότι ένας σχετικά μικρός αριθμός συμβόλων και κανόνων μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να σχηματίσει έναν απεριόριστο αριθμό διαφορετικών τύπων. Οποιαδήποτε επαρκής, μεταγλώσσα για την περιγραφή των σημασιών των προτάσεων σε μια ανθρώπινη γλώσσα πρέπει να έχει αυτή την ιδιότητα, επειδή δεν υπάρχει καταρχήν περιορισμός στον αριθμό των διακριτών προτάσεων με νόημα που μπορούν να παραχθούν σε οποιαδήποτε ανθρώπινη γλώσσα.

Για να καταδειχθεί η αναδρομική φύση του συστήματος, ας εισαχθεί ο λογικός τελεστής άρνησης \neg «όχι». Ο τελεστής άρνησης συνδυάζεται με μία μόνο πρόταση

για να σχηματίσει μία νέα πρόταση. Έτσι, για παράδειγμα, αν αφήσουμε το χ να αντιπροσωπεύει την πρόταση «Βρέχει» το $\neg\chi$ (διαβάζεται «όχι χ ») θα αντιπροσωπεύει την πρόταση «Δεν βρέχει». Αυτή η πρόταση με τη σειρά της, μπορεί και πάλι να συνδυαστεί με τον τελεστή άρνησης για να σχηματίσει μία νέα πρόταση $\neg(\neg\chi)$ «Δεν είναι αλήθεια ότι δεν βρέχει». Δεν υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των τύπων που μπορούν να παραχθούν με αυτόν τον τρόπο (Kroeger, 2019).

Η λογική είναι η επιστήμη των συμπερασμάτων. Ένας σημαντικός στόχος της λογικής είναι να παρέχει μια συστηματική περιγραφή για τα είδη των συλλογισμών ή συμπερασμάτων που διαισθητικά γνωρίζουμε ότι είναι σωστά, όπως το παράδειγμα που αναφέρθηκε πιο πάνω. Κατά τη σκέψη τέτοιων παραδειγμάτων, είναι χρήσιμο να εκτεθεί καθεμία από τις προϋποθέσεις (τα γεγονότα που αποτελούν τη βάση για το συμπέρασμα) και το συμπέρασμα (το γεγονός που συνάγεται). Για μεγαλύτερες και πιο σύνθετες αλυσίδες συμπερασμάτων, η ίδια μορφή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διαμορφώσει κάθε βήμα στη συλλογιστική και να παρέχει έτσι μια απόδειξη ότι το συμπέρασμα είναι αληθές.

Ένας σημαντικός στόχος της λογικής, είναι να παρέχει μια συστηματική περιγραφή για τα είδη των συλλογισμών ή συμπερασμάτων που διαισθητικά ο φυσικός ομιλητής γνωρίζει ότι είναι σωστά. Επιπλέον, η λογική μπορεί να βοηθήσει τον ομιλητή να προχωρήσει πέρα από τις διαισθήσεις του με τουλάχιστον δύο σημαντικούς τρόπους. Πρώτον, παρέχει έναν τρόπο ανάλυσης περίπλοκων επιχειρημάτων, για τα οποία η διαίσθηση δεν δίνει αξιόπιστες κρίσεις. Δεύτερον, ο διαισθητικός συλλογισμός μπορεί μερικές φορές να βασίζεται σε μοτίβα συμπερασμάτων που στην πραγματικότητα δεν είναι έγκυρα. Η λογική παρέχει μια αντικειμενική μέθοδο για την διάκριση των έγκυρων από τα μη έγκυρα μοτίβα συμπερασμάτων και έναν τρόπο απόδειξης ποια μοτίβα ανήκουν σε καθέναν από αυτούς τους τύπους.

Στην επόμενη ενότητα, θα ασχοληθούμε με την έρευνα της βασικής σημειογραφίας και των εννοιών που χρησιμοποιούνται στους δύο κύριους κλάδους της λογικής, την προτασιακή λογική και την κατηγορική λογική.

Όπως προαναφέρθηκε, μια λογική πρόταση είναι μια πρόταση που μπορεί να είναι είτε αληθής (True, συμβολίζεται ως T) είτε ψευδής (False, συμβολίζεται ως F). Οι λογικές προτάσεις μπορούν να συνδυαστούν χρησιμοποιώντας τους λογικούς τελεστές: όχι (\neg) που υποδηλώνει άρνηση, ή (\vee) που υποδηλώνει διάζευξη, και (\wedge) που υποδηλώνει

σύζευξη, συνεπαγωγή (\rightarrow) που δηλώνει ότι κάτι συνεπάγεται, και, εάν και μόνο εάν (\leftrightarrow) που υποδηλώνει διπλή συνεπαγωγή, για την δημιουργία νέων προτάσεων. Δύο τύποι/λογικές προτάσεις P και Q είναι λογικά ισοδύναμοι (συμβολίζονται $P \equiv Q$) αν έχουν την ίδια σημασία. Δηλαδή, τα P και Q αξιολογούνται στην ίδια τιμή σε όλες τις σειρές ενός πίνακα αλήθειας ή ο τύπος $P \leftrightarrow Q$ αξιολογείται ως T σε όλες τις σειρές ενός πίνακα αλήθειας. Το αντιθετικό μιας συνεπαγωγής $P \rightarrow Q$ είναι ο τύπος $(\neg Q) \rightarrow (\neg P)$. Το αντιθετικό $(\neg Q) \rightarrow (\neg P)$ είναι λογικά ισοδύναμο με το $P \rightarrow Q$. Το αντίστροφο μιας συνεπαγωγής $P \rightarrow Q$ είναι ο τύπος $Q \rightarrow P$. Τα κατηγορήματα μπορούν είτε να ποσοτικοποιηθούν καθολικά ($\forall x P(x)$) είτε υπαρξιακά ($\exists x P(x)$) για τη δημιουργία προτάσεων από κατηγορήματα. Οι τύποι μπορούν να έχουν πολλαπλούς ποσοτικούς δείκτες και η σειρά με την οποία εμφανίζονται μπορεί να επηρεάσει τη σημασία τους. Ένας τομέας λόγου προσδιορίζει το σύνολο πάνω από το οποίο οι κατηγορηματικές μεταβλητές λαμβάνουν τιμές και τη σημασία των κατηγορημάτων.

3.2.1 Προτασιακή Λογική (Propositional logic)

Η προτασιακή λογική είναι η πιο απλή μορφή μαθηματικής λογικής και η βάση για περισσότερο πολύπλοκες λογικές. Μια πρόταση στην προτασιακή λογική είναι βασικά ένα γεγονός του πραγματικού κόσμου, μια δηλωτική πρόταση που έχει τιμή αλήθειας. Η τιμή αλήθειας, όπως είδαμε μπορεί να είναι ή αληθής (True) ή ψευδής (False), αλλά πρέπει να της εκχωρηθεί οποιαδήποτε από τις δύο τιμές και να μην είναι διφορούμενη. Ο σκοπός της χρήσης της προτασιακής λογικής είναι η ανάλυση μιας δήλωσης, μεμονωμένα ή σύνθετα.

Η προτασιακή λογική είναι η λογική που ασχολείται με μια συλλογή δηλωτικών προτάσεων που έχουν τιμή αλήθειας, αληθή ή ψευδή. Είναι όπως αναφέρθηκε, η βασική και πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη λογική, το πλέον στοιχειώδες μέσο αναπαράστασης της γνώσης (Δενδρινός, 2020:13) γνωστή και ως «Boolean Logic», και αποτελεί το υπόβαθρο της κατηγορηματικής λογικής. Ένα σύστημα Λογικής (Λογισμός) είναι ένα σύστημα τυπικής γλώσσας, που περιλαμβάνει πάντοτε ένα συντακτικό, μια σημασιολογία και ένα σύστημα απόδειξης (Δενδρινός, 2020:13).

Ο προτασιακός λογισμός ασχολείται με αποφαιτικές προτάσεις. Η γλώσσα του προτασιακού λογισμού αποτελείται από : **ατομικές προτάσεις**, p, q, r, \dots , **Τελεστές**, $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow$, **παρενθέσεις**: $(,)$.

Οι προτάσεις συνδέονται με Λογικούς Τελεστές ή Λογικούς Συνδέσμους όπως Άρνηση (\neg), Διάζευξη (\vee), Σύζευξη (\wedge), Συνεπαγωγή (\rightarrow), Διπλή Συνεπαγωγή (\leftrightarrow). Ο προτασιακός λογισμός αποτελεί μια πιο γενικευμένη αναπαράσταση και δεν μπορεί να προσδιορίσει σύνολα οντοτήτων.

Στα πλαίσια της προτασιακής λογικής η σημασία μιας απλής πρότασης αρκεί να δίνεται από την τιμή της αλήθειας, χωρίς να υπάρχει αντίληψη του γεγονότος για το οποίο γίνεται αναφορά από το σύμβολο της πρότασης. Για τις σύνθετες προτάσεις, δηλαδή τον συνδυασμό απλών προτάσεων με κάποιο τελεστή, η τιμή αλήθειας προκύπτει από τις τιμές των απλών προτάσεων που την απαρτίζουν με τη χρήση πινάκων αλήθειας (truth tables). (Δενδρινός, 2020).

3.2.2 Κατηγορική Λογική (Predicate Logic)

Ο Κατηγορικός Λογισμός είναι ο τομέας εκείνος της Λογικής που ασχολείται με κατηγορήματα και ποσοτικοποιητές.

Τα κατηγορήματα είναι ιδιότητες, πρόσθετες πληροφορίες για την καλύτερη έκφραση του υποκειμένου της πρότασης. Είναι μία πρόταση που περιέχει πεπερασμένο πλήθος μεταβλητών και γίνεται λογική πρόταση όταν οι μεταβλητές αυτές αντικατασταθούν από συγκεκριμένες τιμές Ένα ποσοτικοποιημένο κατηγορήμα είναι μια πρόταση, όταν εκχωρούνται τιμές σε ένα κατηγορήμα με μεταβλητές και μπορεί να γίνει λογική πρόταση.

Η κατηγορική λογική είναι μια έκφραση που αποτελείται από μεταβλητές με καθορισμένο τομέα. Αποτελείται από αντικείμενα, σχέσεις και λειτουργίες μεταξύ των αντικειμένων. Είναι μια επέκταση της προτασιακής λογικής που καλύπτει κατηγορήματα και ποσοτικοποίηση. Η τιμή αλήθειας ενός κατηγορήματος εξαρτάται από την τιμή των μεταβλητών. Η κατηγορική λογική βοηθά στην ανάλυση του εύρους του υποκειμένου έναντι του κατηγορήματος. Οι ποσοδείκτες χρησιμοποιούνται για να καθορίσουν την εμβέλεια των μεταβλητών ενός κατηγορήματος, και είναι δύο σύμβολα : το « \exists » (υπάρχει /exists) που ονομάζεται υπαρξιακός ποσοδείκτης και απεικονίζει ότι υπάρχει κάτι, και το « \forall » (για κάθε/all) που ονομάζεται καθολικός ποσοδείκτης και απεικονίζει το για όλους (Δενδρινός, 2020).

Για να θεωρείται μια πρόταση λογική, όλες οι μεταβλητές σε μια προτασιακή συνάρτηση πρέπει να είναι δεσμευμένες είτε με ποσοτικοποιητές είτε με ανάθεση τιμής. Η μεταβλητή που εξαρτάται από ποσοδείκτη ονομάζεται δεσμευμένη ενώ η μεταβλητή που δεν εξαρτάται από ποσοδείκτη ονομάζεται ελεύθερη. Η τιμή μιας ελεύθερης μεταβλητής δεν ορίζεται.

Οι ποσοδείκτες που αναφέρθηκαν παραπάνω, πρέπει να ερμηνεύονται σε σχέση με το τρέχον σύμπαν του λόγου, δηλαδή το σύνολο των ατόμων που είναι διαθέσιμα αυτή τη στιγμή για συζήτηση. Για παράδειγμα, για να αποφασιστεί εάν φράσεις όπως «όλοι οι φοιτητές είναι άνδρες» ή «κανένας φοιτητής δεν είναι πλούσιος» είναι αληθείς, πρέπει να γνωρίζουμε, ποιο είναι το επί του παρόντος σχετικό σύμπαν του λόγου (Kroeger,2019).

Με τον ίδιο τρόπο, οι μεταβλητές που δεσμεύονται από ένα από τα σύμβολα λογικού ποσοτικού προσδιορισμού θεωρούνται μέλη του επί του παρόντος σχετικού καθολικού συνόλου, δηλαδή του συνόλου όλων των στοιχείων που είναι επί του παρόντος διαθέσιμα προς εξέταση. Για παράδειγμα, μαθηματικά πλαίσια, το καθολικό σύνολο είναι συχνά μια συγκεκριμένη κατηγορία αριθμών, τους ακέραιους ή τους πραγματικούς αριθμούς. Προκειμένου να αξιολογηθεί μια πρόταση που περιλαμβάνει σύμβολα ποσοτικού προσδιορισμού, το καθολικό σύμβολο πρέπει να καθοριστεί ή να ληφθεί από το περιβάλλον.

Οι μεταβλητές που δεσμεύονται από έναν ποσοτικό δείκτη δεν αναφέρονται σε ένα συγκεκριμένο άτομο ή οντότητα, αλλά μάλλον επιτρέπουν την αυθαίρετη επιλογή οποιουδήποτε ατόμου ή οντότητας εντός του καθολικού συνόλου. Μόλις εκχωρηθεί μια συγκεκριμένη τιμή σε μια δεδομένη μεταβλητή, η ίδια εκχώρηση θεωρείται ότι ισχύει για όλες τις εμφανίσεις αυτής της μεταβλητής εντός του πεδίου εφαρμογής του ποσοτικού δείκτη.

3.3 Σημασιολογία, Πραγματολογία και Αλήθεια

Το πρόβλημα της αλήθειας αποτελεί ένα σημασιολογικό πρόβλημα, ένα πρόβλημα που αφορά το νόημα των προτάσεων μιας δεδομένης γλώσσας. Αφορά τη σύνδεση μεταξύ αυτού που λέμε για τα πράγματα και των ίδιων των πραγμάτων. Οι επιστημολόγοι και οι φιλόσοφοι της επιστήμης ασχολούνται με αυτό το πρόβλημα όταν θέλουν να μάθουν εάν ένα κομμάτι της γνώσης είναι αληθές ή ψευδές. (Henrique & Dutra, 2004).

Η σημασιολογική αντίληψη της αλήθειας αναπτύχθηκε από τον Alfred Tarski Πολωνό μαθηματικό λογικό και φιλόσοφο τη δεκαετία του 1930. Η θεωρία του έχει δύο ξεχωριστές αλλά ταυτόχρονα αλληλεξαρτώμενες πτυχές. Αρχικά, είναι μια μαθηματική θεωρία και επίσης ένα φιλοσοφικό δόγμα που ερευνά την έννοια της αλήθειας με την οποία ασχολήθηκαν οι φιλόσοφοι από την αρχαιότητα. Η σημασιολογική θεωρία της αλήθειας σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη είναι μια εκδοχή των θεωριών των αντιστοιχιών⁸ και της αλήθειας που ανάγεται στον Αριστοτέλη (Internet Encyclopedia of Philosophy).

Το γνωσιολογικό πρόβλημα της αλήθειας τίθεται ως ζήτημα αντιστοιχίας μεταξύ της γνώσης αφενός και του κόσμου αφετέρου. Οι θεωρίες αντιστοιχίας είναι το πρωταρχικό μέλημα όσων ενδιαφέρονται για την αλήθεια της ανθρώπινης γνώσης. Μεταξύ των πιο πολυσυζητημένων θεωριών αλήθειας από φιλοσόφους και λογικούς είναι οι θεωρίες του Russell και του Wittgenstein οι οποίες πηγάζουν από τη στάση που υιοθέτησαν κατά τη διάρκεια της περιόδου προσήλωσης τους στον λογικό ατομισμό⁹ (Logical Atomism). Ο Russell και ο Wittgenstein αντιλήφθηκαν την αντιστοιχία ως σύμπτωση μεταξύ μιας δεδομένης πρότασης και μιας κατάστασης πραγμάτων (ή γεγονότος) – αυτή που κάνει την πρόταση αληθινή (The Stanford Encyclopedia of Philosophy).

⁸ Θεωρία αντιστοιχίας: Αν τα όσα εμπεριέχονται σε μια πρόταση που εκφράζουν μια πεποίθηση αντιστοιχούν πλήρως στην φύση των πραγμάτων και στις σχέσεις μεταξύ τους, τότε η πρόταση είναι αληθής, διαφορετικά ψευδής

⁹ Λογικός Ατομισμός: Ο λογικός Ατομισμός είναι μια φιλοσοφική άποψη που έγινε ιδιαίτερα γνωστή από τον Bertrand Russell στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή ο κόσμος απαρτίζεται από λογικά δεδομένα (άτομα) τα οποία δεν είναι δυνατόν «σπάσουν», να αναλυθούν σε μικρότερα κομμάτια. Υποστήριξε ο Russell ότι όλες οι αλήθειες βασίζονται σε μία στρώση από ατομικά δεδομένα. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η γλώσσα καθρεφτίζει την πραγματικότητα και συμπεραίνει ότι ο κόσμος αποτελείται από δεδομένα απλά και εύκολα στην κατανόησή τους.

Ο Austin (1961) παρουσιάζει ένα διαφορετικό είδος αντιστοιχίας. Σύμφωνα με τη δική του θεωρία η αντιστοιχία δεν είναι ένα είδος σχέσης μεταξύ γλώσσας και κόσμου, αλλά η συσχέτιση μεταξύ δύο ειδών συμβάσεων, της περιγραφικής (descriptive) και της δεικτικής (demonstrative). Οι περιγραφικές συμβάσεις συνδέουν τις προτάσεις με είδη περιστάσεων, πραγμάτων, γεγονότων κ.λπ. στον κόσμο. Οι δεικτικές συμβάσεις με τη σειρά τους, συνδέουν δηλώσεις με ιστορικές (πραγματικές) περιστάσεις οι οποίες βρίσκονται επίσης στον κόσμο. Φυσικά, υπάρχει μια ορισμένη σύνδεση μεταξύ της γλώσσας και του κόσμου, αλλά αυτή η σύνδεση εδραιώνεται έμμεσα μέσω της πρακτικής των ομιλητών μιας δεδομένης γλώσσας. Υποστηρίζει ο Austin, ότι μια δήλωση είναι αληθής εάν η πραγματική κατάσταση πραγμάτων που συνδέεται με αυτή τη δήλωση μέσω των αποδεικτικών συμβάσεων ανήκει σε ένα είδος που συνδέεται με τη χρησιμοποιούμενη πρόταση μέσω των περιγραφικών συμβάσεων.

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι αφετηρία για την αναζήτηση της αλήθειας είναι η σημασιολογική θεωρία του Tarski ¹⁰(1944) που ισχύει μόνο για τις επίσημες (τυποποιημένες, με δεδομένη λογική μορφή) γλώσσες και η οποία στην ουσία παίρνει μια πρόταση της κατηγορηματικής λογικής και τη μετατρέπει σε μια γλώσσα που είναι μαθηματική. Η εργασία του Tarski «The Semantic Conception of Truth» (1944) είναι μια λιγότερο τεχνική, πιο διαισθητική παρουσίαση της θεωρίας, ενώ μια επίσημη, αυστηρή παρουσίαση βρίσκεται στο «The Concept of Truth in Formalized Languages» (1936). Σε αυτές τις δύο εργασίες, ο Tarski είναι μάλλον επιφυλακτικός ως προς τις πιθανές εφαρμογές της θεωρίας του σε μη τυπικές γλώσσες και σε επιστημολογικά προβλήματα. Ωστόσο, φαίνεται πιο αισιόδοξος ως προς αυτό στο «The Establishment of Scientific Semantics» (2006) (Henrique & Dutra, 2004).

¹⁰ Μια απλοποιημένη παρουσίαση της θεωρίας του Tarski είναι η εξής. Μια θεωρία αληθείας για μια τυπική γλώσσα L του Tarski περιέχει ένα πεπερασμένο σύνολο αξιωμάτων για τους όρους της γλώσσας και τους λογικούς συνδέσμους. Από τα αξιώματα παράγεται αναδρομικά για κάθε γλωσσική πρόταση της γλώσσας L (γλώσσα αντικείμενο) και με βάση τη δομή της ένα θεώρημα της μορφής T: “p είναι αληθής στην L εάν και μόνο εάν s”, όπου s είναι μια πρόταση της γλώσσας στην οποία δίνεται ο ορισμός αληθείας (μεταγλώσσα) και p μια δομική περιγραφή μιας πρότασης της γλώσσας για την οποία δίνεται ο ορισμός αλήθειας.

Η επάρκεια ενός αναδρομικού ορισμού αλήθειας για μια γλώσσα L διασφαλίζεται από την κάτωθι συνθήκη:

Συνθήκη T: Κάθε επαρκής ορισμός αλήθειας για μια γλώσσα L παράγει όλες τις προτάσεις της μορφής: (T) p είναι αληθής –στην-L εάν και μόνο εάν s

Όπου “p” είναι μια δομική περιγραφή οποιασδήποτε πρότασης της L και “s” μια πρόταση της μεταγλώσσας που είναι μετάφραση της “p”. (Μανωλακάκη, 2015).

Επιπλέον, υπάρχουν μεθοδολογικές θεωρίες όπως αυτή του Ramsey (1927) ή του Quine (1986) που θεωρούνται ως θεωρίες εξάλειψης της αλήθειας. Σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες η αλήθεια είναι ένα μεθοδολογικό εργαλείο, δηλαδή κάτι που δεν συνδέει τη γλώσσα με τον κόσμο, όπως τίθεται στις θεωρίες αντιστοιχίας. Η αλήθεια είναι μάλλον ένα πρόβλημα που αφορά τη γλώσσα. (Stanford Encyclopedia of Philosophy).

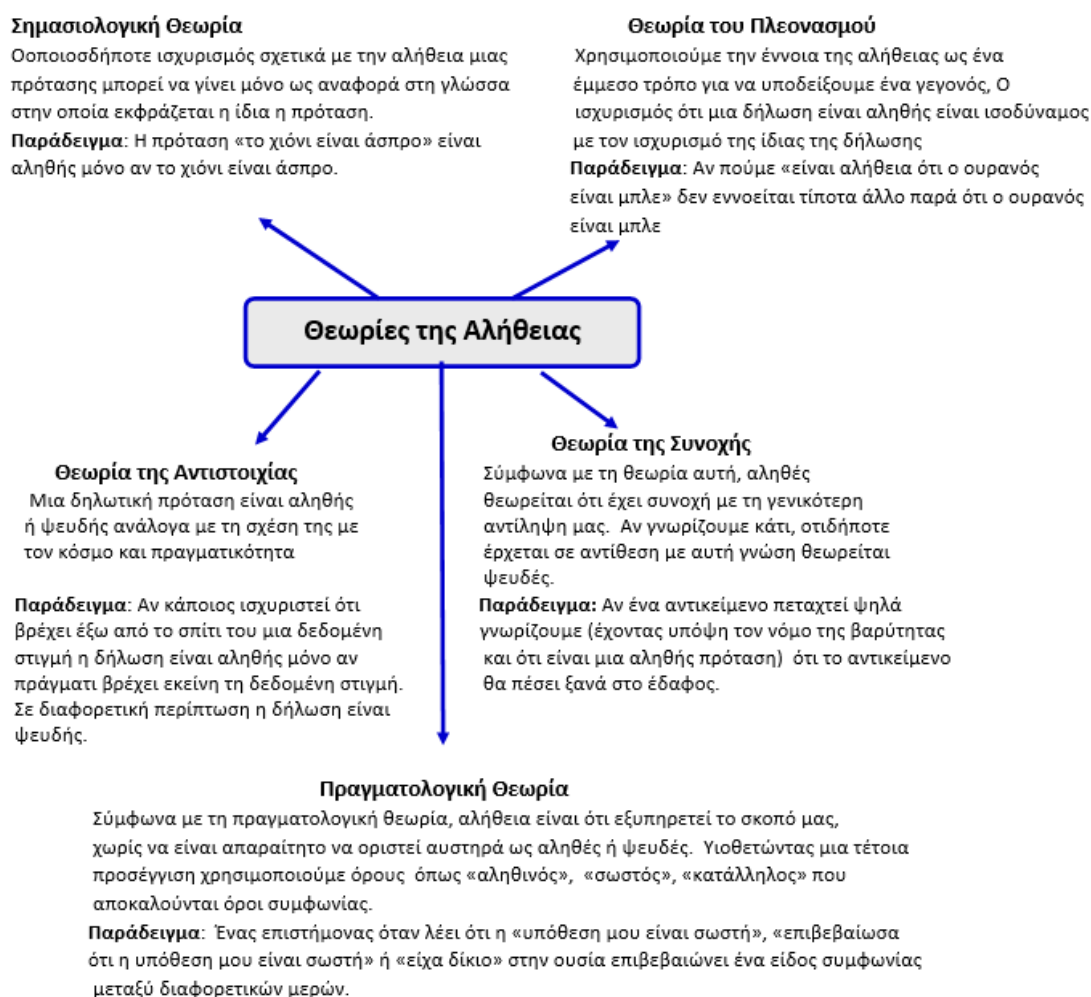
Εκτός από τη σημασιολογική προσέγγιση που υιοθετούν τέτοιες θεωρίες, υπάρχουν και πραγματιστικές προσεγγίσεις όπως αυτή του Davidson ο οποίος είχε εισαγάγει την ιδέα ότι η λογική μορφή της γλωσσικής πρότασης είναι αυτή που μπορεί να ενσωματωθεί σε ορισμό αλήθειας (Manolakaki, 2021). Ο Davidson μαζί με τον Popper υποστήριξαν ότι είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν οι μέθοδοι του Tarski στο πεδίο ανάλυσης της γνώσης και των προτάσεων που ανήκουν στη συνηθισμένη φυσική γλώσσα.

Μια πιθανή πραγματολογική προσέγγιση στην αλήθεια, σχετίζεται με τις πραγματολογικές πτυχές της γλώσσας (πέρα από τις συντακτικές και σημασιολογικές πτυχές της). Ασχολείται με τη χρήση, δηλαδή τη χρήση της έννοιας της αλήθειας και άλλων συναφών εννοιών, όπως επιβεβαίωση, συμφωνία, συμβατότητα, κ.λπ. Η κύρια διαφορά μεταξύ της πραγματολογικής προσέγγισης και των γνωσιολογικών θεωριών αλήθειας ειδικά των θεωριών αντιστοιχίας και της θεωρίας του Tarski είναι ότι τους απασχολεί το σημασιολογικό πρόβλημα της αλήθειας, δηλαδή η σύνδεση μεταξύ μιας πρότασης ή λογικής πρότασης, για παράδειγμα, και το γεγονός που την κάνει αληθινή. Σε αυτή την περίπτωση, αυτό που αμφισβητείται είναι το περιεχόμενο του λόγου και όχι ο τρόπος που μιλάμε. Φυσικά, υπάρχει επίσης κάποια ομοιότητα μεταξύ της προσέγγισης αυτής και των μεθοδολογικών θεωριών. Οι θεωρητικοί του πλεονασμού της αλήθειας όπως ο Ramsey, υποστηρίζουν ότι χρησιμοποιούμε την έννοια της αλήθειας ως ένα έμμεσο τρόπο για να υποδείξουμε ένα γεγονός. Σύμφωνα με τη θεωρία του πλεονασμού ο ισχυρισμός ότι μια δήλωση είναι αληθής είναι εντελώς ισοδύναμος με τον ισχυρισμό της ίδιας της δήλωσης. Αν πω, για παράδειγμα, «είναι αλήθεια ότι ο ουρανός είναι μπλε», δεν εννοείται τίποτα άλλο παρά ότι ο ουρανός είναι μπλε.

Σύμφωνα με τους Henrique & Dutra (2004) υιοθετώντας μια πραγματολογική προσέγγιση αποφεύγουμε να ορίσουμε την αλήθεια. Επομένως, από ρεαλιστική άποψη, δεν είναι απαραίτητο να επισημάνουμε κάτι που μπορεί να είναι αληθές ή ψευδές, αυστηρά μιλώντας. Αντίθετα, υιοθετώντας μια πραγματολογική προσέγγιση,

προσπαθούμε να μελετήσουμε τον τρόπο που χρησιμοποιούμε επί του παρόντος ορισμένους όρους όπως «αληθινός», «σωστός», «κατάλληλος» κ.λπ. σε ορισμένα πλαίσια, για παράδειγμα πλαίσια επιστημονικής έρευνας. Οι όροι αυτοί αποκαλούνται όροι συμφωνίας (accordance terms). Αν υποτεθεί ότι ένας δεδομένος επιστήμονας λέει «η υπόθεση μου είναι αληθινή» ή «υπόθεση μου είναι σωστή» ή «επιβεβαίωσα την υπόθεση μου» ή απλώς «είχα δίκιο» λέει απλά, ότι υπάρχει ένα είδος συμφωνίας μεταξύ δύο διαφορετικών μερών ή στοιχείων ενός σκηνικού. Ένα από αυτά είναι ή ίδια η υπόθεση του επιστήμονα. Το άλλο είναι ορισμένα πειραματικά δεδομένα ή δεδομένα παρατήρησης.

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται πέντε βασικές θεωρίες αλήθειας (Εικ.8)

Εικόνα 8 Θεωρίες της Αλήθειας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Kent Bach έχει υποστηρίξει μια άποψη για τη σημασιολογική συνιστώσα μιας έκφρασης («τι λέγεται» όπως χρησιμοποιεί αυτόν τον όρο) σε σχέση με τις πληροφορίες που παρέχει ανεξάρτητα από την επικοινωνιακή πρόθεση του ομιλητή (Bach,2001).

Η σημασιολογία, κατά την άποψη του, περιλαμβάνει όχι μόνο κωδικοποιημένες γλωσσικές πληροφορίες, αλλά και οποιεσδήποτε τιμές που δίνονται από το πλαίσιο για ευρετήρια που προκύπτουν ανεξάρτητα από διαδικασίες (συμπεράσματα) που στοχεύουν στην ανάκτηση του νοήματος του ομιλητή (χρησιμοποιώντας ρεαλιστικές αρχές ή αρχές κάποιου είδους). Αυτός ο τρόπος εξαγωγής της διάκρισης σημασιολογίας/πραγματολογίας βασίζεται σε δύο άλλες διακρίσεις: μια διάκριση μεταξύ αντωνυμιών με σημασιολογική αναφορά και εκείνων με πραγματολογική αναφορά και διάκριση μεταξύ δύο ειδών περικειμένου, το στενό (ή σημασιολογικό) και ευρύ (πραγματολογικό ή γνωστικό).

Οι αντωνυμίες που αναφέρονται σημασιολογικά είναι εκείνες των οποίων η αναφορά είναι απλή συνάρτηση στενού (σημασιολογικού) περικειμένου. Οι αντωνυμίες που αναφέρονται πραγματολογικά είναι εκείνες που είναι συνάρτηση του ευρέος περικειμένου (και το ίδιο είναι θέμα της επικοινωνιακής, συγκεκριμένα αναφορικής, πρόθεσης του ομιλητή). Τα ακόλουθα παραδείγματα, που συζητήθηκαν στον Bach (1987), κάνουν τη διάκριση πολύ σαφή. Η σημασιολογία («τι λέγεται») των (1a) και (1b) δίνεται από τα (2a) και (2b) αντίστοιχα:

(1) a. I am ready to go now. (Είμαι έτοιμος να φύγω τώρα)

b. He was ready to go then. (Ήταν έτοιμος να φύγει τότε)

(2) a. a is ready to go at t. (Ο a ήταν έτοιμος να φύγει στις t)

b. A certain male was ready to go at a certain time prior to the time of utterance (Ένα συγκεκριμένο αρσενικό ήταν έτοιμο να φύγει σε μια συγκεκριμένη ώρα πριν από την ώρα της εκφώνησης).

Η πρόταση στο (2a) είναι το αποτέλεσμα της εφαρμογής μιας τυπικής σημασιολογίας για το «εγώ» και το «τώρα» σε ένα στενό πλαίσιο στο οποίο a είναι εκείνη η παράμετρος που αντιστοιχεί στον ομιλητή και t είναι η παράμετρος του χρόνου εκφοράς. Το στενό περικείμενο δεν παρέχει αντικειμενικές παραμέτρους ως αναφορές για το «αυτός» και το «τότε», επομένως οι αναφορές τους πρέπει να συναχθούν ρεαλιστικά, χρησιμοποιώντας ένα ευρύ πλαίσιο και αρχές που προσανατολίζονται στην ανάκτηση του νοήματος του ομιλητή. Συνεισφέρουν, λοιπόν, σε ένα διαφορετικό αναπαραστατικό επίπεδο, ένα πραγματολογικό επίπεδο, το οποίο ο Bach (1994) αποκαλεί «υπονόημα» (implicature)¹¹. Έτσι, η σημασιολογία του (1b) («τι λέγεται») αποδίδεται με την ορθογραφία των πιθανών αναφορικών περιορισμών που κωδικοποιούνται από καθένα από τους εκφραστικούς δέκτες, όπως υποδεικνύεται στο (2b). Προφανώς, το στενό περικείμενο δεν παρέχει μια τιμή για την πλειονότητα των δεικτών («αυτό, «αυτός», «αυτοί» «εμείς», «τότε», «εκεί», «εκείνο», «εκείνα»). Συχνά αφήνει το σημασιολογικό περιεχόμενο λιγότερο από πλήρως προθετικό και από άλλες απόψεις, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα στο (3). Οι προτάσεις στο (3a)-(3c) είναι συντακτικά πλήρεις, αλλά πρέπει να παρέχεται ένα συστατικό, μέσω θεμάτων του ευρύτερου πλαισίου, προκειμένου να διακρίνεται ένα πλήρως προτασιακό (αξιολογήσιμο για την αλήθεια) περιεχόμενο

(3) a. Είναι έτοιμος

b. Είναι πολύ ψηλή

c. Δεν αντέχω άλλο.

d. Ο πατέρας του Γιάννη

Αυτό το σημείο ισχύει ακόμη περισσότερο για εκφράσεις μη ουσιαστικών γλωσσικών εκφράσεων (μια γυμνή ονομαστική φράση όπως στο (3d) ή μια προθετική φράση για παράδειγμα). Έτσι, πολύ συχνά, αυτό που καθορίζεται από το κωδικοποιημένο γλωσσικό νόημα και το στενό πλαίσιο είναι μόνο ένα κομμάτι της πρότασης ή αυτό που ο Bach αποκαλεί «προθετικά ριζοσπαστικό» (propositional radical) (Bach, 1994).

Η σημασιολογική έννοια του Bach για το «τι λέγεται» έχει ένα είδος υβριδικής φύσης: αποτελείται κυρίως από κωδικοποιημένο γλωσσικό νόημα, αλλά με αναφορικές τιμές

¹¹ Ο όρος υπονόημα χρησιμοποιήθηκε από τον Grice (1975) και αναφέρεται στις συνεπαγωγές που χρησιμοποιούνται προκειμένου να γεφυρωθεί η σημασιολογική απόσταση μεταξύ αυτού που λέγεται και αυτού που εννοείται. (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας)

για ορισμένες εμφανίσεις κάποιων καθαρών δεικτών. Φαίνεται να είναι ένας συνδυασμός περιεχομένου και χαρακτήρα όπως φαίνεται από τη χρήση των συγκεκριμένων αόριστων περιγραφών για την πλειονότητα των δεικτών. Το προφανές ερώτημα σε αυτή την περίπτωση είναι: τι ρόλο παίζει αυτή η σημασιολογική έννοια σε έναν απολογισμό της γλωσσικής επικοινωνίας; Η απάντηση του Bach είναι ότι χρειάζεται να ληφθεί υπόψη η γλωσσικά καθορισμένη εισροή στο συμπέρασμα του ακροατή για το τι, αν μη τι άλλο, σκοπεύει να μεταφέρει ο ομιλητής κατά την εκφορά της πρότασης (Bach,2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ, ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΩΔΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οι περισσότεροι φιλόσοφοι της γλώσσας και γλωσσολόγοι που ενδιαφέρονται για τη σημασιολογία και την πραγματολογία, ξεκινούν από τη σημασιολογία, καθορίζουν μια θέση για το τι είναι, στη συνέχεια το αφαιρούν από το πλήρες περιεχόμενο μιας έκφρασης που επικοινωνεί και παίρνουν αυτό που έχει απομείνει ως τομέα της πραγματολογίας. Στην αντίθετη περίπτωση, μπορούν να εξεταστούν περιπτώσεις μη λεκτικής επικοινωνίας, όπου με τον όρο επικοινωνία εννοείται το εντελώς αποκάλυπτο είδος, στο οποίο ο πομπός κάνει σκόπιμα την ενημερωτική του πρόθεση για αμοιβαία επικοινωνία (McNally, 2013).

Η McNally (2013) περιγράφει το ακόλουθο σενάριο: δύο φίλοι, η Σου και ο Μπομπ, βρίσκονται σε ένα μπαρ, η Σου που είναι στην άλλη πλευρά του δωματίου κοντά στον πάγκο των ποτών, κάνει οπτική επαφή με τον Μπομπ, ο οποίος σηκώνει το άδειο ποτήρι της μπύρας του, ώστε να είναι εμφανές στο οπτικό πεδίο της Σου, και το κουνά ελαφρά. Το βλέμμα των ματιών τους μετακινείται γρήγορα από τα μάτια του άλλου στο γυαλί και πάλι πίσω, δημιουργώντας μια κατάσταση κοινής προσοχής. Το αποτέλεσμα είναι ότι η Σου κατανοεί ότι ο Μπομπ τη ζήτησε να του πάρει άλλη μία μπύρα. Δεν έχουν ειπωθεί λέξεις και, παρόλο που το κούνημα ενός άδειου ποτηριού μπύρας μπορεί συχνά να χρησιμοποιηθεί για να υποδηλώσει την επιθυμία για ξαναγέμισμα, αυτό δεν είναι ένα κωδικοποιημένο μήνυμα, αλλά προέρχεται από λίγο πιθανολογικό συλλογισμό που βασίζεται σε γενικές γνώσεις. Έτσι, δεδομένης της απουσίας γλώσσας και οποιουδήποτε άλλου κώδικα, δεν εμπλέκεται σημασιολογική συνιστώσα στη διαδικασία της ερμηνείας. Η κατανόηση από τη Σου για τις επιδεικτικές χειρονομίες του Μπομπ, η αναγνώριση της επικοινωνιακής του πρόθεσης και του περιεχομένου της, επιτυγχάνεται μόνο μέσω της πραγματολογίας.

Στη συνέχεια, υποθέτει ότι προστίθεται λίγη γλώσσα στην επικοινωνιακή πράξη, όπως μεμονωμένη λέξη ή ουσιαστική φράση: «Παρακαλώ!» ή «Μπύρα!» κ.λπ. Στην περίπτωση αυτή, θα έχουμε ένα μικρό στοιχείο της σημασιολογίας (μια υπο-προθετική έννοια) που περιορίζει την ερμηνεία, αλλά, φυσικά, υποκαθορίζει δραστικά το επιδιωκόμενο μήνυμα. Κανείς δεν θα αρνιόταν την εξαιρετικά ευνοϊκή φύση αυτού του είδους του επικοινωνιακού εργαλείου, αλλά είναι επίσης ευρέως αποδεκτό ότι

ακόμη και οι πλήρεις προτάσεις σπάνια, έως ποτέ, κωδικοποιούν πλήρως το νόημα ενός ομιλητή, επομένως η πραγματολογία παραμένει απαραίτητη. Όπως το θέτει ο Stephen Neal (2004) αυτό που είναι ιδιαίτερο για τη γλωσσική επικοινωνία είναι ότι μια πραγματολογική θεωρία υποβοηθείται από μια σημασιολογική θεωρία. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν άλλα είδη κωδικών σημείων στις επικοινωνιακές τους πράξεις. Για παράδειγμα, ορισμένα αποκαλούμενα «παραγλωσσικά» φαινόμενα, συμπεριλαμβανομένου του τονισμού, μερικές συμβατικές χειρονομίες χεριών και προσώπου, και ορισμένες «φυσικές» συμπεριφορές, που έχουν μια λειτουργία σηματοδότησης, όπως χαμόγελο, συνοφρυώματα, κλάματα. (Wharton, 2003). Και αυτά, προφανώς, έχουν κάποιου είδους σημασιολογία (αν και έχει σημειωθεί μικρής πρόοδος στην ανάλυση τους μέχρι στιγμής), οπότε, όταν χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία, όπως οι γλωσσικές εκφράσεις και μαζί με αυτές, παρέχουν σημαντικές ενδείξεις ή στοιχεία που περιορίζουν την πραγματολογική διαδικασία εξαγωγής νοήματος.

Η πραγματολογία είναι, στην ουσία, ο συλλογισμός που εμπλέκεται στην ερμηνεία ενός συγκεκριμένου είδους σκόπιμης ανθρώπινης συμπεριφοράς. Όπως υποστήριξε ο Grice, δεν διαφέρει θεμελιωδώς από άλλα είδη συλλογισμών «θεωρίας του νου» που καταλήγουν στην απόδοση μιας πρόθεσης σε έναν πράκτορα (agent), αν και κατευθύνεται από τεκμήρια ή προσδοκίες συνάφειας (ή πληροφόρησης) που δεν υποκινούνται από σκόπιμη ανθρώπινη συμπεριφορά γενικά. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του είδους της επικοινωνιακής συμπεριφοράς είναι η ικανότητα του να αναπτύσσει κώδικες διαφόρων ειδών, συμπεριλαμβανομένων, κυρίως, γλωσσικών κωδικών, αλλά αυτό δεν είναι απαραίτητο. Η ερμηνεία μπορεί να είναι εξ ολοκλήρου θέμα πραγματολογίας και, αν τα εξελικτικά επιχειρήματα του Dan Sperber είναι σωστά, κάποτε το ανθρώπινο είδος είχε μια λειτουργική πραγματολογική ικανότητα (την ικανότητα να εμπλέκεται σε επιδεικτική επικοινωνιακή συμπεριφορά) που οι κοινωνικές περιβαλλοντικές συνθήκες ήταν ευνοϊκές για την εξέλιξη των γλωσσικών συστημάτων του είδους που χρησιμοποιούμε σήμερα.

Στη συνέχεια, η McNally προχωρά το επιχειρήμα, σκεπτόμενη τη σημασιολογία χωρίς την πραγματολογία. Σε αντίθεση με τις φράσεις και τις προτάσεις της φυσικής γλώσσας, που χρησιμοποιούνται σε πράξεις επίδειξης επικοινωνίας, φαίνεται λογικό να υποθέσουμε ότι οι νοητικές αναπαραστάσεις που περιλαμβάνουν σκέψεις, είναι (σε γενικές γραμμές) σημασιολογικά πλήρεις, δηλαδή προτασιακές, επομένως μπορούν να

εκτιμηθούν ως αληθείς ή ψευδείς των καταστάσεων που εκπροσωπούν. Δεν έχει νόημα να γίνει διάκριση μεταξύ μιας ελάχιστης και μιας πραγματολογικά ολοκληρωμένης ή εμπλουτισμένης πρότασης σε σχέση με μια σκέψη (σε αντίθεση με μια προφορική εκφορά), αφού, για κάθε περίπτωση διαφορών στην προτασιακή μορφή, έχουμε απλώς διαφορετικές σκέψεις. Ο Jerry Fodor το θέτει αυτό με ένα ιδιαίτερο έντονο τρόπο: «Ενώ το περιεχόμενο μιας πρότασης μπορεί να είναι [και συχνά είναι] ασαφές σε σχέση με το περιεχόμενο της σκέψης που εκφράζει, μια σκέψη δεν μπορεί να είναι ασαφής σε σχέση με το δικό της περιεχόμενο. Δεν μπορεί να υπάρχει περισσότερο -ή λιγότερο- σε μια σκέψη από ό,τι υπάρχει στο περιεχόμενο της, επειδή μια σκέψη είναι απλώς το περιεχόμενο της (Fodor, 2001). Το να έχει κανείς μια σκέψη είναι ένα εντυπωσιακά διαφορετικό είδος νοητικής δραστηριότητας από την κατανόηση μιας εκφοράς: δεν χρειάζεται να υποστούμε μια διαδικασία κατανόησης περιστατικών (σημείων) των δικών μας σκέψεων, αλλά μπορεί να συνεχίσουμε να αντλούμε συνεπαγόμενες (περισσότερες σκέψεις) από μια σκέψη, αλλά η σύλληψη της ίδιας της σκέψης δεν υπερβαίνει της εμφάνισή της (μπορούμε να συγκρίνουμε αυτό με την εξαγωγή της επεξήγησης της δήλωσης της Σου, στο παράδειγμα που αναφέρθηκε με την Σου και τον Μπομπ). Για να δηλώσουμε το προφανές: ένα σκεπτικό δεν είναι ένα επιδεικτικό ερέθισμα, η εμφάνισή του δεν είναι μια επικοινωνιακή πράξη, επομένως δεν έρχεται με κανένα τεκμήριο συνάφειας ή πληροφοριακότητας που διαμορφώνει την αντίληψη μας της σκέψης ή την επακόλουθη επεξεργασία της. Εν ολίγοις, δεν υπάρχει πραγματολογία της σκέψης (Buttler, 1995)(Carston,2002).

Εξεταζόμενη με αυτόν τον τρόπο, η σημασιολογία ασχολείται θεμελιωδώς με τις συνθήκες αλήθειας (το νόημα μιας σκέψης είναι εκείνες οι εγκόσμιες συνθήκες που θα την κάνουν αληθινή), ενώ η πραγματολογία ασχολείται θεμελιωδώς με την ανάκτηση των σκέψεων που σκοπεύουν να μεταφέρουν οι άνθρωποι με τις προσλεκτικές πράξεις τους ¹²(illocutionary acts). Μόνο με την είσοδο στην ιστορία δημόσιων κωδίκων, κυρίως γλωσσικών κωδίκων, προκύπτει το ζήτημα της διάκρισης σημασιολογίας/πραγματολογίας, καθώς το σημασιολογικό μέρος είναι κληρονομιά από τη σημασιολογία της νοητικής αναπαράστασης (ή έννοιας) που κωδικοποιεί η γλωσσική μορφή (Fodor,2001). Δεδομένης της πραγματολογικής ικανότητας όπως περιγράφεται παραπάνω, δεν υπάρχει ανάγκη για γλωσσικές εκφράσεις που

¹² Προσλεκτική πράξη: είναι η πράξη που επιτελεί κάποιος όταν λέει κάτι (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,2012)

κωδικοποιούν πλήρως τις σκέψεις, επομένως η «σημασιολογία» τους είναι συχνά λιγότερο από πλήρως αληθής υπό όρους και σχεδόν πάντα υπολείπεται του περιεχομένου που σκόπευε ο επικοινωνών. Το θέμα θα μπορούσε να πιεστεί περαιτέρω από τον ισχυρισμό ότι είναι από τη φύση τέτοιων συστημάτων δημόσιας και κοινής εκπροσώπησης όπως οι γλώσσες που δεν μπορούν να κωδικοποιήσουν τη συντριπτική πλειονότητα των σκέψεων μας. Έτσι, ενώ μια μετατόπιση από τις σκέψεις στις λεκτικές εκφράσεις φέρνει μια στροφή στη χρήση της «σημασιολογίας» είναι κάτι που υποκινείται εξ ολοκλήρου από τις διαφορετικές φύσεις των δύο τομέων (McNally,2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΠΡΟΘΕΣΗ (INTENTION) ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (INTENTIONALITY) ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Οι προθέσεις και η μελέτη της γλωσσικής επικοινωνίας έχουν μακριές αλληλένδετες παραδόσεις. Για τον John Locke, η γλώσσα είναι εκεί για να εκπληρώσει την πρόθεση να εκφράσει σκέψεις των κατόχων της. Με παρόμοιο τρόπο, για τον Grice, η έννοια του νοήματος βασίζεται σε αυτό που επικοινωνεί, σκόπιμα, ο ομιλητής. Η ανάλυση του νοήματος πρότασης αποτελεί ένα μόνο μέρος: χωρίς να χρησιμοποιείται η επικοινωνιακή πρόθεση η ανάλυση είναι ελλιπής. Για να παρουσιάσουμε τις αρχές στις οποίες βασίζεται η θεωρία του για τον νόημα, πρέπει να ξεκινήσουμε με τη θεμελιώδη εργασία του Grice “Meaning” (Grice 1957). Αρχικά, επισημαίνει τη διαφορά μεταξύ της λεγόμενης φυσικής έννοιας και της μη φυσικής έννοιας. Όταν σημαίνει ότι το p συνεπάγεται ότι είναι το γεγονός το p , έχουμε ένα παράδειγμα φυσικής σημασίας. Το (4) είναι ένα παράδειγμα φυσικής σημασίας, καθώς το σύμπτωμα και η ασθένεια συνδέονται μέσω μιας φυσικής σύνδεσης:

(4) Αυτές οι κόκκινες κηλίδες σημαίνουν μηνιγγίτιδα.

Αυτού του είδους η έννοια, δεν ενδιαφέρει έναν γλωσσολόγο. Αντίθετα, οι γλωσσολόγοι θα πρέπει να επικεντρωθούν στο νόημα του ομιλητή ή στο μη φυσικό νόημα. Το μη φυσικό νόημα είναι συμβατικό, δεν χαρακτηρίζεται από τη σχέση συνεπαγωγής που αναφέρθηκε πιο πάνω, και αυτό το είδος νοήματος είναι το αντικείμενο μελέτης στην πραγματολογία του Grice και των μετά τον Grice. Οι προθέσεις του ομιλητή είναι κρίσιμες για τον ορισμό του νοήματος, και το ίδιο είναι, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ανάλογα με την προσέγγιση, η αναγνώριση των προθέσεων του ομιλητή από τον παραλήπτη. Ο Grice χρησιμοποιεί τις προθέσεις στον ορισμό ως εξής: Το «Ο Α εννόησε κάτι μη φυσικά με το x » είναι περίπου ισοδύναμο με το «Ο Α εκφώνησε το x με την πρόθεση να προκληθεί μια πεποίθηση μέσω της αναγνώρισης αυτής της πρόθεσης (Grice 1957) και το επεξεργάζεται περαιτέρω στο «Utterer’s Meaning and Intentions» (Grice, 1969): το «Ο U εννοούσε κάτι προφέροντας το x » ισχύει αν [εάν και μόνον εάν], για κάποιον Α, ο U εκφώνησε το x σκοπεύοντας :

- 1) ο Α να παράξει μια συγκεκριμένη απάντηση r ,
- 2) ο Α σκεφτεί (να αναγνωρίσει) ότι ο U σκοπεύει να κάνει το (1)

3) ο Α να εκπληρώσει το (1) με βάση την εκπλήρωση του (2).

Αυτός ο καθοριστικός ρόλος της πρόθεσης ήταν επίσης ουσιαστικός στην βιβλιογραφία λεκτικών πράξεων εκείνης της περιόδου. (Austin, 1962· Searle 1969)

Η εξάρτηση της πραγματολογικής θεωρίας στις προθέσεις δεν σημαίνει ωστόσο, μια επιστροφή στον ψυχολογισμό. Η οριστική χρήση τους δεν χρειάζεται να οδηγήσει στη συμπερίληψη μιας θεωρίας των νοητικών διεργασιών στην πραγματολογία. Περαιτέρω εξελίξεις στην παράδοση μετά τον Grice μαρτυρούν μια ελεύθερη επιλογή εδώ: ορισμένοι πραγματολόγοι παρέμειναν κοντά στο πνεύμα του Grice και υποστήριξαν την αντιψυχολογική τάση (πχ. Levinson, 2000), εστιάζοντας στις γενικές αρχές της ορθολογικής δράσης, αλλά ως θέμα μεθοδολογικής παραδοχής, χωρίς μια διερεύνηση των ψυχολογικών διεργασιών που διέπουν την γλωσσική επικοινωνία, ενώ άλλοι δεν τολμούσαν να ασχοληθούν με τη γνωστική επιστήμη και τις συζητήσεις για επαγωγικές διαδικασίες που οδηγούν στο επιδιωκόμενο ή ανακτημένο νόημα της εκφοράς (Sperber and Wilson, 1996).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρά την αυξανόμενη τάση προς την ενσωμάτωση συμβατικών και εξαρτώμενων από το πλαίσιο πτυχών της σημειωτικής φύσης της γλώσσας, ορισμένες έντονες συζητήσεις παραμένουν ανοιχτές. Ορισμένα θέματα αφορούν θεμελιώδη ερωτήματα, όπως το αν έχει νόημα να διακρίνουμε τις συμβατικές και τις εξαρτώμενες από το περικείμενο πτυχές του νοήματος. Συγκεκριμένα το γλωσσικό περιεχόμενο έναντι της συνολικής γνώσης, εάν οι μεταφορικές προτάσεις ερμηνεύονται απευθείας ή μόνο μέσω μιας διαδικασίας συμπερασμάτων μετά τον υπολογισμό μιας κυριολεκτικής ερμηνείας, πόσο ευρύ είναι το φαινόμενο του υπονοούμενου και τι είδους γεγονότα πρέπει να εξηγήσει η έννοια του υπονοούμενου, εάν, σε ορισμένες περιπτώσεις η αλήθεια ενός ισχυρισμού θα πρέπει να σχετίζεται με τα άτομα, σε αντίθεση με το να είναι απόλυτη, ή εάν οι δυναμικές θεωρίες του περιεχομένου προτάσεων είναι προτιμότερες από τις στατικές θεωρίες (McNally, 2013).

Παρότι η αλήθεια παραδοσιακά ήταν μια σημασιολογική έννοια, φαίνεται ότι πραγματολογικά στοιχεία όντως επηρεάζουν τις τιμές αλήθειας -είτε αυτά αφορούν προθέσεις των ομιλητών, είτε διάφορες πραγματολογικές καταστάσεις. Μια πραγματολογική προσέγγιση της αλήθειας φαίνεται να μας δίνει έναν όλο και λιγότερο περίπλοκο, πιο κερδοφόρο τρόπο για να κατανοήσουμε τη σύνδεση μεταξύ γνώσης και αλήθειας από ό,τι μας έδιναν οι παραδοσιακές θεωρίες αλήθειας υιοθετώντας μια σημασιολογική στάση, ιδιαίτερα με μια προσέγγιση που συμπεριλαμβάνει έννοιες πραγματολογικής συμφωνίας. Η αλήθεια είναι απαραίτητη για την κατασκευή επιστημονικών θεωριών και τη ανθρώπινη γνώση γενικότερα καθώς και για την ανάπτυξη κάθε είδους έρευνας.

Οι παραδοσιακές θεωρίες της αλήθειας είναι καλά προσαρμοσμένες για να ασχολούνται με τις λογικές και τις μεταφυσικές πτυχές της γλώσσας, αλλά μάλλον απατηλές ως προς τις γνωσιολογικές πτυχές της χρήσης της γλώσσας από εμάς. Η ανθρώπινη γνώση είναι πρωτίστως μια κατηγορία ερευνών από ανθρώπους ή τα προϊόντα τέτοιων ερευνών. Συνεπώς, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία που αφορούν την πραγματολογία και το πως αυτά μπορούν να επηρεάσουν τις τιμές αλήθειας.

Αν θεωρηθεί, συνεπώς, ότι η πραγματολογία επηρεάζει τις τιμές αλήθειας, πρέπει να λάβουμε υπόψη το πως οι προθέσεις και η προθετικότητα παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτήν. Η γλώσσα είναι όχημα σκέψης και η πραγματιστική θεωρία της χρήσης της στην επικοινωνία θα πρέπει να πηγάζει από τις θεωρίες της σκέψης. Για να θεωρητικοποιηθεί το νόημα της έκφρασης (σημασία λέξης/πρότασης), πρέπει να ληφθεί υπόψη η βασική σκοπιμότητα της σκέψης. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να διερευνηθεί περαιτέρω ο βαθμός στον οποίο το νόημα της έκφρασης μπορεί να οριστεί παραγωγικά με βάση το νόημα του ομιλητή (προθέσεις), όπως προτάθηκε αρχικά από τον Grice.

Η έννοια της πρόθεσης (και μάλιστα της σκοπιμότητας) έχει ήδη αναπτυχθεί παραγωγικά με πολλούς διαφορετικούς τρόπους στην πραγματολογία. Ενώ αυτός ο πολλαπλασιασμός μπορεί κατά καιρούς να δημιουργήσει αναλυτική σύγχυση, επίσης αναμφίβολα αντανάκλα τη μεταφορική δύναμη των προθέσεων και της προθέσεως στην προώθηση της κατανόησης μας για το πως οι ομιλητές εννοούν τα πράγματα μέσω της χρήσης της γλώσσας, και επηρεάζουν συνεπώς και την έννοια της αλήθειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akmajian, A., Farmer, A., Brickmore, L., Harnish, R., & Demers, R. (2017). *Linguistics : an introduction to language and communication*. Cambridge: The MIT Press.
- Austin, J. (1975). *How to Do Things with Words*. Harvard University Press.
- Austin, J. L. (1961). *Philosophical Papers*. Oxford University Press.
- Bach, K. (1994). Semantic slack: What is said and more. Στο S. L. Tsohatzidis (Επιμ.), *Foundations of speech act theory:Philosophical and linguistic perspectives* (σσ. 267-291). Routledge.
- Bach, K. (1994). *Thought and Reference*. Oxford University Press.
- Bach, K. (2001). You don't say? *Synthese*, σσ. 15-44.
- Barnlund, D. C. (1970). A Transactional model of communication. Στο J. Akin, A. Goldberg, G. Myers, & J. Stewart (Επιμ.), *Language Behavior:A Book of Readings in Communication. For Elwood Murray on the Occasion of His Retirement* (σσ. 43-61). De Cruyter Mouton.
- Bennett, M. (2013). *Basic Concepts of Intercultural Communication*. Boston: Intercultural Press.
- Borg, E. (2004). *Minimal Semantics*. Clarendon Press.
- Burleson, B. R. (2009, June 2). Taking communication seriously. *Communication Monographs*, 59(1), σσ. 79-86.
- Buttler, K. (1995). Content, context and compositionality. *Mind & Language*, 10(1-2), σσ. 3-24.
- Carston, R. (2002). Linguistic meaning, communicated meaning and cognitive pragmatics. *Mind & Language*, 17(1-2), σσ. 127-148.
- Christie, F. (1999). Το ζήτημα της γλώσσας στην εκπαίδευση. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, A(1-2).
- Cruse, A. (2000). Aspects of the micro-structure of word meanings. Στο *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches* (σσ. 30-51). Oxford University Press.
- Cruse, A. (2010). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford University Press.
- Crystal, D. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press.
- Davidson, D. (2001). *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford University Press.
- Davidson, D. (2005). *Truth & Predication*. Harvard University Press.
- Davidson, D. (2005). *Truth, Language, and History: Philosophical Essays Vol 5*. Oxford University Press.
- Dowty, D., Wall, R., & Peters, S. (1981). *Introduction to Montague Semantics*. Springer Netherlands.

- Ellis, R., & McClintock, A. (1994). *If you take my meaning: Theory into practice in human communication*. London: Routledge.
- Engel, P. (2000). *Η αλήθεια: Στοχασμοί πάνω σε μερικές προφανείς αλήθειες*. (Σ. Βιρβιδάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: SCRIPTA.
- Fairclough, N. (1992). Discourse and text: linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society*, 3(2), σσ. 193-217.
- Fauconnier, G. (1985). *Mental spaces: Aspects of meaning construction in natural language*. Cambridge, Mass: The MIT Press.
- Fauconnier, G. (1985). *Mental spaces: roles and strategies*.
- Fiske, J. (1992). *Εισαγωγή στην Επικοινωνία*. Αθήνα: Επικοινωνία και Κουλτούρα.
- Fodor, J. (2001). Language, Thought and Compositionality. *Royal Institute of Philosophy Supplements*, 48, σσ. 227-242.
- Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2011). *An Introduction to language*. Wadsworth Cengage Learning.
- Gauker, C. (2012). *Semantics and Pragmatics*. Routledge Companion to the Philosophy of language.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of interpretation*. Cambridge University Press.
- Glucksberg, S., & Danks, J. (1975). *Experimental Psycholinguistics: An Introduction*. London: Routledge.
- Grice, H. P. (1957). Meaning. *The Philosophical Review*, 66(3), σσ. 377-388.
- Grice, H. P. (1969). Utterer's meaning and intentions. *The Philosophical Review*, 78(2), σσ. 147-177.
- Grice, H. P. (1975). *Logic and conversation*. Elsevier.
- Henrique, L., & Dutra, A. (2004, December). A Pragmatic View of Truth. *Principia an International Journal of Epistemology*.
- Key, M. R. (2011). *The Relationship of verbal and nonverbal communication*. Mouton Publishers.
- Kroeger, P. (2019). *Analyzing meaning: An introduction to semantics and pragmatics*. Berlin: Language Science Press.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. Routledge.
- Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levinson, S. C. (2000). *Presumptive Meanings: The theory of generalized conversational implicature*. MIT Press.
- Luhmann, N. (1992, August). What is communication? *Communication Theory*, 2(3), σσ. 251-259.
- Lyons, J. (1996). *Γλωσσολογική Σημασιολογία*. Αθήνα: Πατάκης.

- Manolakaki, E. (2021). *Introduction Donald Davidson Truth and Predication*.
- McNally, L. (2013). Semantics and pragmatics. *Willey Interdisciplinary Reviews:Cognitive Science*, 4(3), σσ. 285-297. doi:10.1002/wcs.1227
- McQuail, D. (1997). *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Merrihue, W. (1960). *Managing by communication*. New York: McGraw-Hill.
- Mey, j. (2009). Pragmatics:overview. Στο J. Mey, *Concise encyclopedia of pragmatics* (σσ. 786-797). Elsevier.
- Morris, C. (1938). Foundations of the Theory of Signs. Στο O. Neurath (Επιμ.), *International encyclopedia of unified science* (Τόμ. 1, σσ. 1-59). The University of Chicago Press.
- Neale, S. (2004). This, That, and the other. Στο A. Bezuidenhout, & M. Reimer (Επιμ.), *Descriptions and Beyond* (σσ. 68-182). Oxford University Press.
- Pease, A. (2004). *Το απόλυτο βιβλίο για τη γλώσσα του σώματος*. Αθήνα: ΕΣΟΠΤΡΟΝ.
- Popper, K. R. (1963). *Conjectures and Refutations: The growth of scientific knowledge*. Rounledge.
- Popper, K. R. (1972). *Objective knowledge : an evolutionary approach*. Oxford University Press.
- Prince, E. (1998). On the Limits of Syntax, with Reference to Left-Dislocation and Topicalization. Στο E. Prince, *The limits of syntax* (Τόμ. 29, σσ. 281-302). Brill.
- Rosengren, K. (1999). *Communication: An Introduction*. Sage Publications Ltd.
- Saeed, J. I. (2011). *Semantics* (Τόμ. 16). Jonh Willey & Sons.
- Schramm, W. (1997). *The Beginnings of communication study in America*. Sage Publications.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sperber, D., & Wilson, D. (1989). Relevance: Communication and Cognition. *Mind & Language*, 41(1-2), σσ. 138-146.
- Sperber, D., & Wilson, D. (1996). *Relevance:Communication and cognition* (2 εκδ.). Willey-Blackwell.
- Szabó, Z. (2001). Adjectives in context. Στο I. Kenesei , & R. M. Harnish (Επιμ.), *Perspectives on Semantics, Pragmatics, and Discourse*. (σσ. 119-146). Amsterdam: John Benjamins.
- Tarski, A. (1936). The Concept of truth in formalized languages. Στο *Logic, Semantics and Metamathematics* (σσ. 152-278). Oxford University Press.
- Tarski, A. (1944, March). The Semantic Conception of Truth: and the Foundations of Semantics. *Philosophy and Phenomenological Research*, 4(3), σσ. 341-376. Ανάκτηση 2022, από <https://www.jstor.org/stable/2102968>
- Tarski, A. (2006). The establishment of scientific semantics. *Organon F: Medzinárodný Časopis Pre Analytickú Filozofiu*, 13(2), σσ. 181-188.

- The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. (χ.χ.). Ανάκτηση 2022, από <https://plato.stanford.edu/>
- Thomas, J. A. (2015). *Meaning in Interaction: an Introduction to Pragmatics*. London: Routledge.
- Travis, C. (2017). Pragmatics. Στο B. Hale, C. Wright, & A. Miller (Επιμ.), *A Companion to the Philosophy of Language* (σσ. 127-150). John Wiley & Sons Ltd.
- Vanoye, F. (1973). *Expression Communication*. Paris: A. Colin.
- Verschueren, J. (1999). *Understanding Pragmatics*. London: Edward Arnold.
- Wharton, T. (2003). Interjections, language, and the "showing/saying" continuum. *Pragmatics & Cognition*, 11(1), σσ. 39-91.
- Ανδρέου, Γ. (2012). *Γλώσσα: Θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση*. Πεδίο.
- Δενδρινός, Μ. (2020-2021). *Απο τα πληροφοριακά δεδομένα (information data) στη σημαίνουσα/σημαντική πληροφορία (semantic information)*. Αθήνα.
- Δενδρινός, Μ. Ν. (2010). *Τηλεπικοινωνίες-Διαδίκτυο-Βιβλιοθήκες*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Ευαγγελόπουλος, Σ. (1998). *Θέματα Παιδαγωγικής Ψυχολογίας: Λεκτική επικοινωνία. Ελληνικά Γράμματα*.
- Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας*. (2012). Ανάκτηση από <https://greeklanguage.gr/>: <https://www.greek-language.gr/>
- Κίτσος, Α. (1976). *Επικοινωνία και συζήτηση*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Κουρδής, Ε. (2020). Η Σημειωτική. Στο Ε. Κουρδής, *Σημειωτική και Μετάφραση: Από τη σημείωση στη διασημειωτικότητα*. Καρδαμίτσας.
- Μανωλακάκη, Ε. (2015). *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*. Ανάκτηση 2022, από <https://opencourses.uoa.gr/courses/PHS1/>.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1980). *Θεωρητική Γλωσσολογία*. Αθήνα: ΑΘΗΝΑ.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (1985). *Εισαγωγή στη Σημασιολογία*. Αθήνα: Γ. Γκέλμπεσης.
- Μπέλλα, Σ. (2015). *Πραγματολογία. Απο τη γλωσσική επικοινωνία στη γλωσσική διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ντάλτας, Π. (2003). *Πραγματολογία και επικοινωνία: Θεωρία και εφαρμογή στη μετάφραση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σταμάτης, Π. (2005). *Παιδική μη λεκτική Επικοινωνία: ο ρόλος της απτικής συμπεριφοράς στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση*. Ατραπός.
- Χυτήρης, Λ. Σ. (2001). *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*. Interbooks.